
ASTERISK

NR. 65 MARTS 2013

AARHUS UNIVERSITET
INSTITUT FOR UDDANNELSE OG PÆDAGOGIK (DPU)

VENDEPUNKTET

KLAR TIL EN NY KURS?

KARRIERESKIFT

Krisetid
er skiftetid

ILLERIS, ZIEHE & WENGER

Nyt bud på
forandringslæring

FARVEL TIL BANDEN

Fra fængsel
til fremtid

VI ER ALLE I TRANSITION

Af HANNE LØNGREEN, INSTITUTLEDER FOR
INSTITUT FOR UDDANNELSE OG PÆDAGOGIK (DPU),
AARHUS UNIVERSITET

Da jeg var yngre, var jeg af den overbevisning, at med alderen kom roen. Det kontinuerlige liv med faste rammer og sikkerhed for, at dagen i morgen bliver som dagen i dag. Mine forældre så ligesom deres forældre ud, som om de sikkert og støt tilbagelagde den livsbane, de havde udstukket engang i deres unge dage. Kun verdenskrige og økonomisk depression kunne ryste dem. Mindre kunne sikkert gøre det, men sådan så det ikke ud dengang. Og jeg spurgte aldrig, hvorfor en onkel tog tre år til Grønland for at arbejde inden for et andet fag, eller hvorfor min mor en overgang arbejdede som sekretær og ikke som laborant, som hun ellers var uddannet til. For et barn er de voksnes liv først og fremmest stabile.

Jeg er siden holdt op med at vente på, at roen og stabiliteten indfinder sig. Det sker ikke i et liv anno 2013, der for mange byder på bestandig forandring og overgange. Hvad der i min forældres generation trods alt var en undtagelse, er i dag blevet et grundvilkår. Vi er i princippet alle i transition. På vej mod noget andet. Nogle helt konkret, fordi deres fag forsvinder, eller fordi finanskrisen kræver nedskæringer. Andre fordi de udvikler sig og lærer nyt, forandrer sig og bliver til noget andet end det, de var. Der sker for dem en transformativ læring, sådan som læringsteoretiker Knud Illeris beskriver det i sin nye bog, som har været med til at inspirere til dette nummer af Asterisk. Læring er andet og mere end tilegnelse af viden og færdigheder. Læring

»De to begreber, fællesskabet og pausen, forekommer mig at være vigtige elementer i udviklingen af det, man kunne kalde en 'vendepunkt-pædagogik', som vil kunne gøre os bedre til at støtte op om den enkeltes liv i forandring.«

forandrer os og kan udstikke nye og overraskende livsbaner.

Hvordan forholder vi os, når vi bliver nødt til at gå nye veje i karrieren og livet? Hvilke redskaber og strategier griber vi til, og stemmer de overens med de strategier og styringsteknologier, som de politiske systemer, der skal hjælpe de ramte individer videre, gør brug af? Dette nummer af Asterisk handler om vendepunkter og overgange. I uddannelsen, i karrieren og i livet.

Generelt ser det ud til, at der er to begreber, der bør få større opmærksomhed, når vi taler om overgange: pausen og fællesskabet.

Men pausen kommer i forandringens samfund ofte til at fremstå som negativt. Som

det rene fravær af fremdrift og produktivitet, som et tomrum mellem A og B, der hurtigst muligt skal elimineres. Pausen kan dog være nødvendig og rumme et læringspotentiale. Pausen kan være produktiv og åbne nye veje. Som i Martins tilfælde, som vi møder i den første artikel. For ham blev pausen ikke et spørgsmål om at nå hurtigst mulig fra A til B og finde et nyt arbejde som sælger. Han fandt ud af, at han skulle være pædagog.

Og så flytter man sig ikke alene. Overgange sker i samspil med fællesskaber. Om det nu er højskole-fællesskabet, der giver den enkelte mod og mening til forandring, marginaliserede unges deltagelse i grænsefællesskaber eller gruppe-coachingsamtaler, så spiller de sociale fællesskaber en afgørende rolle, når individer skal ændre kurs. Det glemmer vi tit i individualiseringens tidsalder.

De to begreber, fællesskabet og pausen, forekommer mig at være vigtige elementer i udviklingen af det, man kunne kalde en 'vendepunkt-pædagogik', som vil kunne gøre os bedre – som uddannelsessystem, som arbejdsmarked og som samfund – til at støtte op om den enkeltes liv i forandring. ■

Redaktion

Hanne Løngreen
(ansvarshavende redaktør)
Camilla Mehlsen
cme@dpu.dk
Peder Holm-Pedersen
peho@dpu.dk

Gæstredaktionskomité

Knud Illeris

Korrektur

Kirsten Kovacs

Redaktionens adr.

Institut for Uddannelse og
Pædagogik (DPU),
Aarhus Universitet
Tuborgvej 164
2400 København NV

Kontakt til redaktionen

E-MAIL: asterisk@dpu.dk
TELEFON: 87 15 18 15

Abonnement

Abonnement er gratis
og kan bestilles på
www.edu.au.dk/asterisk

Design: Hiske Jessen

Forside: Ture Andersen

Tryk: Scanprint A/S

ISSN nr.: 1601-5754

Oplag: 13.300

Asterisk er et magasin for
aktuel uddannelsesforskning.
Asterisk udkommer
fire gange årligt og er ud-
givet af Institut for Uddan-
nelse og Pædagogik (DPU),
Aarhus Universitet.
Artikler eller illustrationer
må ikke eftertrykkes uden
tilladelse.

s. 6

TURE ANDERSEN

TEMA: VENDEPUNKTET

S. 6-11 FEATURE

NÅR KRISEN KRÆVER KARRIERESKIFT

Beskæftigelses- og uddannelsessystemet lægger op til en lineær og strategisk planlægning af uddannelse og arbejdsliv – uden pauser. Men pauser kan være produktive og nødvendige for at finde sin kurs, lyder det fra forsker bag nyt projekt om karriereskift.

S. 12-14

ET NYT BUD PÅ FORANDRINGS- LÆRING

JESPER BUCH RAIS

s. 12

TRE BUD PÅ
VENDEPUNKTER:

S. 15 / 1

FRA FÆNGSEL TIL FREMTID

S. 16 / 2

HØJSKOLEN FORANDRER LIVET

S. 17 / 3

KOLLEKTIV LÆRING I COACHING

S. 18-20

I SKYGGEN AF STORE REFORMER

Når reformerne skyller ind over de danske velfærdsinstitutioner, udløser det magtkampe og truer de professionelle på deres identitet, fortæller lektor Niels Christian Nickelsen.

s. 24

S. 24-27 SPOT PÅ NY FORSKNING

EFTERSKOLE ER ET SPRINGBRÆT FOR ORDBLINDE

Små hold og følelsen af at være normal er gunstig for ordblindes læring. Ordblindeefterskoler har succes med at lære ordblinde unge at læse, øge deres livsglæde og styrke dem socialt og fagligt, konkluderer ny undersøgelse fra Center for Ungdomsforskning.

S. 28-29 HVAD OPTAGER FORSKEREN?

»DANSKE ELEVER HAR RYKKET SIG I MIN TID«

Bliver eleverne bedre til at læse og skrive med flere dansktimer i skolen? Ikke nødvendigvis, lyder meldingen fra læseforsker **Jan Mejdning**, der er en af eksperterne bag en omfattende læseundersøgelse, som er blevet hvirvlet ind i en politisk mediestorm. Det, der rykker, er kvalitet i undervisningen snarere end kvantitet, mener Mejdning.

s. 28

S. 32-33 KOMMENTAR

MOBNING KRÆVER MERE END FREDAGSKAGE

Fredagskage-dialoger om mobning og trivsel er ikke nok.

»Det er slående, at rigtig mange antimobbe-programmer og -værktøjer bruges i situationer og tidsrum, som ligger 'udenpå' undervisningen som noget ekstra, man fylder på skoledagen eller indfører i skoleåret.«

Mobbeforsker **Helle Rabøl Hansen**
i Asterisk-kommentaren

S. 2 LEDER

S. 22-23 KORT NYT

S. 30-31 NYE BØGER

S. 35 KALENDER

KOMPETENCER. KARRIERE.

MASTERUDDANNELSER

på Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU).
I Aarhus og København.

LÆS

Dagtilbuds- og indskolingsdidaktik

Dansk som andetsprog

Leadership and Innovation in Complex Systems

Ledelse af uddannelsesinstitutioner

Læse- og skriveidaktik

Positiv psykologi

Socialpædagogik

Specialpædagogik

Sundhedspædagogik

Vejledning

Voksnes læring og kompetenceudvikling

AARHUS UNIVERSITET

Informationsmøder:

København 21. marts

Aarhus 20. marts

Ansøgningsfrist: 1. maj.

Læs mere på edu.au.dk/master

VENDEPUNKTET

NÅR KRISEN KRÆVER *karriereskift*

Går du strategisk fra A til B i din karriere, eller prøver du snarere at gribe nye muligheder? Ved du, hvad endestationen for din uddannelse og karriere skal være? Beskæftigelses- og uddannelsessystemet lægger op til en lineær og strategisk planlægning af uddannelse og arbejdsliv – uden pauser.

Men pauser kan være produktive og nødvendige for at finde sin kurs, lyder det fra forsker bag nyt projekt om karriereskift.

Af CAMILLA MEHLSÉN

DA FINANSKRISEN BEGYNDER at kradse i 2008, mister Martin sit job. Han er ansat som sælger i detailhandlen og er meget væk hjemmefra. Men krisen varsler en ny tid.

»Allerede fjorten dage efter jeg stopper som sælger, kommer min datter til mig og siger, hun synes, hun har fået en ny far. En helt anden far, end hun har haft nogensinde før. Og det rammer dybt i én, at man skal have at vide, at man højst sandsynligt de sidste otte år, man har kørt som sælger, har været en dårlig far,« siger Martin. Datterens ord bliver en øjenåbner for Martin, som beslutter sig for »et alvorligt jobskifte«.

»Det blev et vendepunkt for mig, og jeg spurgte mig selv: Hvis jeg ikke skal være det, jeg har været, hvilken vej kunne jeg så tænke mig at gå?« fortæller Martin. Han finder frem til, at han gerne vil arbejde med børn.

»Jeg tæppebombede alt pædagogisk og sendte måske 200 ansøgninger af sted. Jeg kunne ikke give dem noget som helst – andet end livserfaring. Men heldigvis fik jeg arbejde i en SFO,« siger Martin, der i dag arbejder som støttepædagog.

»Der er et fantastisk læringspotentiale i pausen. Det er her, man får mulighed for at stoppe op. Men fra politisk hold tænker man ikke på overgangene som en pause, hvor man kan få mulighed for at reflektere og lære noget nyt.«

Lektor **Pia Cort**

»Nu er jeg selv et pædagogisk sted og ser en masse forældre, der måske også kunne have brug for at stoppe op,« siger han. »Hvis ikke krisen var kommet, så var det ikke sikkert, jeg

ville have skiftet branche. I dag er jeg glad for, at det er sket – for jeg har set en helt anden vej, hvor jeg trives – selvom jeg ikke tjener nogen penge i forhold til tidligere. Men jeg har nogle andre gode ting med hjem fra arbejdet,« siger Martin.

Den produktive pause

Martin er en af de 21 danskere, der har fortalt deres arbejdslivshistorie til en forskergruppe på Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU), Aarhus Universitet. Forskerne er med i et europæisk forskningsprojekt om karriereplanlægning i en krisetid, 'Learning for career and labour market transitions'. Projektet tager afsæt i individuelle arbejdslivshistorier i fem europæiske lande og undersøger, hvordan uddannelses- og vejledningssystemet kan hjælpe mennesker i overgangsfaser, fx perioder uden arbejde.

»Hvad kræver det at skifte kurs? Hvordan støtter beskæftigelses- og uddannelsessystemet op om mennesker, der befinder sig i overgange? Hvordan forstår den enkelte sin arbejdslivshistorie, og hvilke politiske, økonomiske og sociale rammer er der om den historie? Det er spørgsmål, som vi ser nærmere

TURE ANDERSEN

* FORTÆLLINGER OM KRISE & KARRIERE

Hvordan håndterer mennesker i forskellige lande arbejdsløshed? Hvad betyder den danske flexicurity-model for vores måde at se overgange mellem job på? Hvad kan europæiske lande lære af hinandens velfærdsstatsmodeller og tilgange til arbejdsliv og arbejdsløshed? Det er spørgsmål, som et nyt europæisk samarbejdsprojekt kaster lys over.

Forskningsprojektet 'Learning for career and labour market transitions' sætter fokus på arbejdslivshistorier og sammenholder menneskers individuelle fortællinger med beskæftigelses- og uddannelsessystemet i en række lande: Danmark, Tyskland, Frank-

rig, Spanien og Italien. Projektet undersøger også, hvordan uddannelses- og vejledningssystemet kan støtte mennesker i overgange, fx perioder uden arbejde.

Projektet er støttet af Cedefop - Europæisk Center for Udvikling af Erhvervsuddannelser. University of Warwick leder projektet. Tre forskere fra Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU), Aarhus Universitet står for den danske del af projektet, Rie Thomsen, Ida Juul og Pia Cort. Med afsæt i narrativ metode har de tre forskere bl.a. gennemført kvalitative interview med 21 mennesker i alderen 35-46 år om deres arbejdslivssituation.

HER ER UDDRAG FRA TO AF INTERVIEWENE: ↘

»Der eksisterer egentlig ikke sådan en karriereplanlægger i [firmaet], og jeg har aldrig haft en selv. Og alt som er sket ud af tilfældigheder med, at nu er man, hvor man er, og så er der en, der kender en, og siger: 'Vi skal lave det og det, har du ikke lyst til at komme over til det?'«

Erik

»Jeg er en rulleston. Jeg vil gerne blive ved med at bevæge mig. Og det er formentlig grunden til, at jeg har skiftet job flere gange og prøvet forskellige ting. Fordi jeg tror, jeg må udvikle nye... lære nye ting og blive klogere.«

Jens

»Jeg har aldrig reflekteret over, hvor jeg vil gå hen, og hvor langt jeg vil gå. Nej, det har jeg faktisk aldrig. På den anden side, jeg har heller aldrig tænkt over, om jeg var, hvor jeg gerne ville være. Det er alt sammen sket tilfældigt. Set i bakspejlet skulle jeg have sagt stop. Jeg skulle have sagt 'det her er for meget'. Men det gjorde jeg ikke, for det hele kørte fint... Så jeg blev ved.«

Erik

på,« siger lektor Pia Cort, der sammen med Ida Juul og Rie Thomsen står bag den danske del af projektet. Et af temaerne i projektet er læringspotentialiet i 'den produktive pause'. Det kan fx være perioden mellem to job eller overgangen fra ungdomsuddannelse til videregående uddannelse.

»Der er et fantastisk læringspotentiale i pausen. Det er her, man får mulighed for at stoppe op. Men fra politisk hold tænker man ikke på overgangene som en pause, hvor man kan få mulighed for at reflektere og lære noget nyt. Man tænker ikke, at pausen kan bruges produktivt. Den herskende tænkning er, at overgange skal minimeres, for de er kostbare. Derfor handler det dybest set om at få folk hurtigst muligt væk fra den overgang, og derfor føres der en 'piskopolitik',« siger Pia Cort.

Strategisk tænkning giver bagslag

På et arbejdsmarked under konstant forandring kan det være belejligt at have en plan B for sit arbejdsliv. Men hvilken strategi skal man bruge for at finde en ny kurs og et job i en ny branche? Interviewpersonerne i forskningsprojektet opererer med forskellige tilgange til, hvordan de planlægger og udvikler deres arbejdsliv. Den danske forskergruppe er inspireret af den britiske forsker Jenny Bimrose, der på baggrund af en undersøgelse har fundet frem til fire forskellige arketyper af »karriereplanlæggere« (se faktaboks).

Kort fortalt har mennesker overordnet set fire forskellige tilgange til, hvordan de flytter sig i arbejdslivet. Nogle er **strategiske** og tænker lineært på at nå fra A til B. Andre er mere **opportunistiske** og griber de muligheder, der opstår, og flytter sig på den måde mere tilfældigt videre i arbejdslivet. Nogle har en **evaluerende** tilgang, hvor de reflekterer over nye muligheder ud fra tidligere erfaringer, og en mindre gruppe har en kunstnerisk eller **aspirerende** tilgang.

»Det interessante er, at den danske beskæftigelses- og uddannelsespolitik og også vejledningssystemet beror på en strategisk tænkning. Men de fleste er opportunister, når det gælder karrieren,« siger Pia Cort.

»Det er interessant, at man lægger et bestemt syn på karriereplanlægning

ned på menneskers arbejdsliv og i uddannelsessystemet. Som elev, studerende eller voksen skal man kunne sætte sig ned og sige 'hvor er jeg nu', og man skal planlægge sig frem i en lineær retning. Men størstedelen af de mennesker, vi har interviewet i projektet, har en opportunistisk tilgang,« siger Pia Cort. Det betyder, at mange af de interviewede griber mulighederne, som de opstår, og bevæger sig gennem livet uden de store strategiske overvejelser om deres karriere.

Lineær tænkning

Pia Cort fortæller, at nogle af de opportunistiske interviewpersoner reagerer imod systemets strategiske tænkning, fordi den snarere lukker end åbner for muligheder.

»Beskæftigelsespolitikken fokuserer på, at man skal formulere sine mål og planlægge, hvordan man kommer derhen. I stedet kunne man prøve at åbne sin tænkning: 'hvem kender du? Hvad er mulighederne? Hvad kunne du forestille dig?' Men der kommer et planlægningsfokus frem i vejledning og i støttefunktioner på jobcentre. Det ser jeg også tydeligt, når jeg taler med dem, der har været i kontakt med jobcentrene. Det er en lineær tænkning om, at man hurtigst muligt skal ud på arbejdsmarkedet uden fokus på den enkeltes ønsker og muligheder for karriereskift,« siger hun.

Noget tyder på, at det snarere kan hjælpe at tænke opportunistisk og se på, hvilke muligheder der er i ens netværk, hvis man står uden job eller vil skifte retning. Nye tal fra Danmarks Statistik giver for eksempel et klart billede af, at flere danskere finder job gennem netværk, og at de kommunale jobcentre spiller en mindre rolle: Hver tredje dansker, der er startet i deres nuværende job inden for det sidste år, fandt jobbet via deres netværk, mens under 10 procent fandt deres job gennem kommunen, a-kassen eller jobcentret.

Rationel tilgang til tid

Det er ikke altid, at den lineære tænkning kan hjælpe den enkelte videre i uddannelse og arbejdsliv. Pia Cort har arbejdet med pause- og tidsbegrebet i sin forskning, og hun ser i dag en klar modsætning mellem den politiske forståelse af tid, som er præget af

»Som elev, studerende eller voksen skal man kunne sætte sig ned og sige 'hvor er jeg nu', og man skal planlægge sig frem i en lineær retning. Men størstedelen af de mennesker, vi har interviewet i projektet, har en opportunistisk tilgang.«

Lektor **Pia Cort**

planlægning, linearitet og *time management*, og den enkeltes forståelse af egen tid. Denne modsætning kom bl.a. til udtryk i Pia Corts evaluering af højskolen som brobygger til ungdomsuddannelsen, det såkaldte »Kombinationsprojekt«. Evalueringen viste misforholdet mellem den rationelle uddannelsespolitik og unge, der står i overgangen mellem grundskole og ungdomsuddannelse og har behov for tid til at foretage et uddannelsesvalg.

I dette projekt fik de unge tid via et højskoleophold – og en pause til at prøve sig selv af i et forpligtende fællesskab. De unges fortællinger stod i skærende kontrast til deres fortællinger om folkeskolen og deres oplevelser fra ungdomsuddannelserne. Kravet om konstant at skulle forholde sig til fremtiden og reflektere over sig selv skabte angstelse og en følelse af mindreværd hos denne gruppe af unge. Især blev uddannelsesplaner trukket frem som et styringsredskab, der skabte en følelse af øget pres, fortæller Pia Cort.

En af eleverne udtrykte modstanden mod uddannelsesplaner sådan her: »Hader dem! Fordi, de er simpelthen så ubehagelige. Vi er blevet mødt med dem siden 7. klasse, og jeg har hadet det så meget, fordi når man ikke

ved det, og man skal fortælle, hvad man skal lave fem år frem, så er det bare ... shit! Jeg har fandeme fældet mange tårer over de der uddannelsesplaner«.

Uddannelsesplanerne er et udtryk for den rationelle uddannelsesplanlægning og forestillingen om, at uddannelses- og erhvervsvalget kan planlægges som et linerært forløb.

»Helga Nowotny bruger begrebet »proper time«, dvs. den enkeltes egen tid, og beskriver, hvordan den enkeltes »proper time« støder sammen med andres »proper time« og skal indordne sig under samfundets tidsforståelse. Jeg arbejder selv med begrebet »policy time« som modsætning til »proper time«. Det, som karakteriserer »policy time«, er effektivisering og *lean*,« siger Pia Cort.

Krisetid er skiftetid

Forskningsprojektet om karriereskift sætter de individuelle historier i forhold til en større samfundsmæssig fortælling om jobcentre, økonomisk krise, outsourcing, samfundets syn på arbejdsløshed, beskæftigelsespolitik, virksomheders personalepolitik mv. Den overordnede historie handler om krise og individualisering.

»Vi kan se krisen helt klart og tydeligt tegne sig op i interviewene. Mange af dem, vi har snakket med, er blevet fyret i virksomheder, der har skåret ned. Men det er også interessant at se, at den store fortælling ofte ikke er direkte til stede i interviewene,« siger Pia Cort og henviser til, at individualiseringen træder tydeligt frem i interviewene. Flere af de interviewede ser det, som om der er noget galt med dem, hvis virksomheden må skære ned og derfor afskediger dem. Den stærke individuelle tilgang har overrasket Pia Cort.

»Efter krisen i 2008 havde jeg forventet, at man begyndte at se arbejdsløshed som et samfundsmæssigt problem. Vi har fået en global krise, som gør, at det enkelte individ bliver udsat for nogle kræfter, som han eller hun er fuldstændig magtesløs over for. Det interessante er, at mange af dem, vi har interviewet, er ramt af offentlige nedskæringer. Der har været en generel nedskæring på 10 %, men de fleste af de interviewede ser det som deres ansvar. Jeg kan næsten kun se det individuelle perspektiv i interviewene og i den brede offentlighed,« siger hun.

Dovne Robert

Pia Cort giver som eksempel debatten om Dovne Robert. Da Dovne Robert blev landskendt i efteråret 2012, blev han et ansigt på den arbejdsløse dansker, der snylter på velfærdsstaten – og det er et billede, der går igen i den generelle forståelse, eller diskurs, om arbejdsløse, mener Pia Cort.

TÆNKER DU

STRATEGISK, ASPIRERENDE, OPPORTUNISTISK ELLER EVALUERENDE?

Hvordan planlægger man sin karriere, når man har sagt op, fået en fyreseddel eller på anden vis står i en overgang? Den britiske forsker Jenny Bimrose har sammen med Sally-Anne Barnes identificeret fire forskellige typologier eller tilgange til karriereplanlægning:

1

Den strategiske tilgang

Her tænker man strategisk og målrettet: 'hvordan kommer jeg videre til næste sted?'. Man planlægger fra A til B.

2

Den evaluerende tilgang

Her tænker man bagud: Hvordan har mit arbejdsliv formet sig? Hvordan kan jeg bruge de erfaringer i et nyt job?

3

Den opportunistiske tilgang

Her griber man muligheder uden nødvendigvis at have en strategisk overvejelse.

4

Den aspirerende tilgang

Her har man en slags livsmål, fx et kunstnerisk mål. Arbejdslivet spiller ikke nødvendigvis den store rolle, for man kan finde sin identitet i det, man laver uden for arbejdet, fx en kunstnerisk udtryksform.

»Hvor man i efterkrigstidens velfærdsstat så på arbejdsløshed som et samfundsmæssigt problem, så er det gradvis blevet et individualiseret problem. Der er en forestilling om, at hvis man er arbejdsløs, så er man også mindre værd.«

Men ser man på udviklingen i antal jobs i Danmark, er det tydeligt, at det er en samfundsopgave at støtte mennesker, der mister deres job, og det er i høj grad en uddannelsesopgave at klæde de ufaglærte på til et arbejdsliv i forandring. I de to første år efter krisen – regnet fra april 2008 til april 2010 – faldt det samlede antal lønmodtagere med 144.000 fuldtidsstillinger i Danmark. I alt blev der i perioden nedlagt 427.000 job og oprettet 283.000 nye. Krisen gik i særlig grad ud over ufaglærte stillinger: Der blev nedlagt 98.000 ufaglærte stillinger, mens der blev skabt 13.000 flere akademikerstillinger.

Der er også fagområder, der bliver presset af den globale udvikling. Det oplever en af interviewpersonerne i forskningsprojektet: Hun er en kvinde i 40'erne, der har arbejdet som sekretær med sprog som sit fag. Hun har været ansat i 25 år i samme virksomhed, men en dag må virksomheden skære ned, og hun bliver fyret.

»Jeg må genopfinde mig selv for at gøre mig attraktiv på arbejdsmarkedet. Men vil virksomheder ansætte mig efter 25 år det samme sted? Er mit fag uddødt?« spørger hun bekymret, da Pia Cort møder hende.

Væk med opkvalificering

I de arbejdsmarkedshistorier, der træder frem i projektet, er det tydeligt, at transitionen eller pausen giver de interviewede dårlig samvittighed over at have tid. På det individuelle plan fører samfundets krav om effektivitet og minimering af overgange til ængstelse og usikkerhed. For nogle årtier siden var det imidlertid mere udbredt at se den arbejdsløse periode som en tid med plads til opkvalificering. I det danske flexicurity-system ligger der oprindeligt en tankegang om, at det er statens opgave at sørge for, at arbejdsløse har mulighed for en indkomst, samtidig med at de opkvalificeres, fortæller Pia Cort.

»Tanken om opkvalificering, uddannelse og læring har nu i flere år været nedprioriteret. Man har forringet muligheden for, at arbejdsløse kan tage en uddannelse, fx på åbent universitet. Fra statens side har man dybest set gjort alt for at gøre det umuligt at tage en uddannelse, mens man er arbejdsløs, fordi man skal stå til rådighed for arbejdsmarkedet. I stedet har man indsat et jobcentercirrus, hvor det har handlet om at skrive et CV. Alle mulige private aktører er kommet ind med underlige og underlødige kurser, hvor folk

uden job skulle lave sig selv i ler eller beskrive sig selv som en fugl,« siger Pia Cort.

I projektet ser forskerne på, hvordan man kan lave nogle støttestrukturer for mennesker i overgangssituationer – »uden at det bliver et anmassende påbud om vejledning. Det er ikke overraskende, men vi har fundet frem til, at vejledning skal være frigjort af kontrol. Kontrolmekanismerne lægger en dæmper på støtten. Folk opfatter slet ikke vejledning som en hjælp, hvis der er kontrol,« siger Pia Cort. Det er dog for tidligt at komme med konklusioner og anbefalinger til præcis, hvordan støttestrukturerne skal ændres, men overordnet set vil forskerne gerne problematisere overgangsforståelsen, og de vil tilbage til at gøre overgangene produktive gennem læring.

Spørger man Martin, der skiftede branche fra detailhandlen til pædagogik, er der ingen tvivl om, at pausen var vigtig.

»Jeg kunne ikke have gået fra at være sælger den ene dag til at være pædagog den anden dag. Hvis jeg skulle, ville jeg selvfølgelig blive nødt til at omstille mig, men det har været givtigt for mig at have pausen, hvor jeg fik tid til at tænke mig om,« siger Martin, der er glad for, at han skiftede kurs. ■

PIA CORT

Lektor i erhvervsuddannelse og koordinator af Erasmus Mundus Uddannelsen, Master of Lifelong Learning: Policy and Management. Hun er del af det nyetablerede forskningsprogram, LifeLong Learning. I sin forskning er hun blevet optaget af 'tid' i uddannelse, herunder forholdet mellem individets tid og 'policy time'.

»Det oftest stillede spørgsmål til lærere i dag er: 'Hvad har det med os at gøre?' Det er et legitimt spørgsmål, men det er ikke det eneste kriterium for viden. Der er en masse spændende viden, der ikke nødvendigvis har noget med dig at gøre. Det er lidt ligesom at overføre 'like'-knappen til din livssituation – og så bruge 'like'-knappen hele tiden.«

Thomas Ziehe

ET NYT BUD PÅ FORANDRINGSLÆRING

Af ASTERISK-REDAKTIONEN

Vi lever i en tid, hvor alting er i konstant forandring – den flydende modernitet, som det hedder hos den polsk-engelske sociolog Zygmunt Bauman. Det stiller nogle vidtgående krav til vores læring, ikke bare i skolen og uddannelserne, men overalt og gennem hele livet.

Den konstante forandring aktualiserer begrebet transformativ læring. Det mener professor emeritus Knud Illeris fra Aarhus Universitet, der er aktuell med den nye bog 'Transformativ læring og identitet'.

JESPER BUCH PAIS

Transformativ læring er blevet et internationalt nøglebegreb, som Knud Illeris gennem-analyserer i sin nye bog og knytter til kravet

om den moderne identitet, der hele tiden skal balancere mellem stabilitet og fleksibilitet.

Identitet, unges selv-verden og transformativ læring blev flittigt debatteret, da Knud Illeris sammen med to andre læringsteoretikere – den tyske professor Thomas Ziehe og den svejtsiske forfatter Etienne Wenger – trak fuldt hus til stor konference om 'Transformativ læring og identitet' på Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU), Aarhus Universitet i begyndelsen af 2013.

På www.edu.au.dk/transformativlaering kan du se forelæsninger og præsentationer fra konferencen.

HVAD ER TRANSFORMATIV LÆRING?

Begrebet transformativ læring er blevet et hit inden for moderne læringsforståelse. Det har længe været veletableret i lærings teori og praksis i USA og Canada, og i de senere år har begrebet fået stadig større udbredelse og gennemslag i Europa, også i Danmark.

Men hvad betyder det? Og hvor kommer begrebet fra? Læringsteoretiker **Knud Illeris** står bag den nye bog 'Transformativ læring og identitet', hvor han beskriver begrebets historie og udvikler en ny, bredere definition af begrebet.

Knud Illeris definerer transformativ læring som

"al læring, der indebærer ændringer i større eller mindre dele af identiteten". Hensigten er at skabe muligheder for en bredere forståelse af de forhold og krav, som knytter sig til en mere avanceret og personlig livslang læring, udvikling og selvforståelse, og som stilles til os alle i modernitetens globaliserede, individualiserede og flydende samfund.

Knud Illeris anser det for givet, at verden og den menneskelige tilværelse også fremover vil ændre sig – og formodentlig med en stadig stigende hastighed. Presset på det enkelte individ vil være stigende – herunder på

kapaciteten til at ændre og tilpasse sig i forhold til udviklinger, der ikke kan forudses, og det vil sige i forhold til transformativ læring.

Vi er allerede på mange områder derhenne, hvor vores "stenalderhjerner" har svært ved at følge med – dvs. at den biologiske udvikling af hjernens kapacitet ikke kan klare mere med hensyn til, hvad vi individuelt skal vide, kunne, forstå og håndtere. Og ikke mindst hvor meget forandring vi kan magte. Derfor bliver spørgsmålene om transformativ læreprocesser og identitetsudvikling ifølge Knud Illeris til helt afgørende omdrejningspunkter for fremtidens udvikling.

Med afsæt i Illeris' nye bog er her et kort rids over fire vigtige bidrag til udviklingen og udbredelsen af begrebet transformativ læring:

1950'erne: **CARL RODGERS & SIGNIFIKANT LÆRING**

I 1950'erne kom psykologen og psykoterapeuten Carl Rogers med begrebet 'signifikant læring', som ligger tæt op ad transformativ læring. Ifølge Carl Rogers drejer det sig om læring, som involverer en forandring i selvets organisation, og det er den eneste form for læring, der virkelig gør en forskel. Signifikant læring kan dog både være truende og udfordrende for den lærende og kræver derfor et trygt og tillidsfuldt læringsmiljø.

1970: **PAULO FREIRE & DE UNDERTRYKTES PÆDAGOGIK**

Et andet bidrag til begrebets udvikling kom fra slutningen af 1960'erne, hvor en række bevægelser arbejdede med at gøre op med samfundets uretfærdighed og skævhed.

Den brasilianske voksende Paulo Freire spiller en vigtig rolle i de folkelige og frigørende bevægelser, og hans bog 'De undertryktes pædagogik' er blevet solgt i over 700.000 eksemplarer verden over, hvilket muligvis gør den til den mest læste bog om uddannelse og pædagogik nogensinde.

HER ER **UDDRAG** FRA DE TRE **LÆRINGSTEORETIKERES** FORELÆSNINGER

SE FORELÆSNINGERNE PÅ:

www.edu.au.dk/transformativlaering

»Det er svært at lære latin, og det er svært at lære integralregninger, men selv om man tager sig selv i nakken, er det ikke transformativ læring. Det er ikke transformativ læring, medmindre det at lære ny viden også ændrer os.«

Knud Illeris, professor emeritus, Aarhus Universitet, og forfatter til en lang række bøger om læringsteori og voksenuddannelse. Bogaktuel med 'Transformativ læring og identitet'.

»I et quiz-tv-program var der en fyr i begyndelsen af 20'erne, der fik spørgsmålet 'Hvornår blev den tyske D-Markt indført?'. Spørgsmålet forvirrede fyren, og han svarede med en vis indignation: 'Hvordan kan jeg vide det? Det skete før min tid!'. Han kom altså med den ide, at han kun kan vide, hvad han personligt har oplevet.«

Thomas Ziehe, professor i uddannelsesforskning ved Leibniz-universitetet i Hannover. Hans forståelse af udviklingerne af de unges situation i de senmoderne samfundformer har gennem mere end 30 år gjort ham til en populær foredragsholder.

»Hvis du boede i en lille by i Danmark for 500 år siden, ville du bo i et simpelt fællesskab. I dag er antallet af fællesskaber, som du bliver konfronteret med, enormt.«

»'Hvem er jeg?' – det bliver det centrale lærings spørgsmål i det 21. århundrede. Identitet er din største og dybeste ressource.«

Etienne Wenger, svejtsisk forfatter og konsulent. I 1991 udgav han sammen med Jean Lave den banebrydende bog 'Situeret Læring', og i 1998 videreudviklede han sin egen tilgang i bogen 'Praksisfællesskaber'.

FOTO: JESPER BUCH PAIS

Freires arbejde handler i udgangspunktet om at forbinde læseundervisning af fattige, analfabetiske brasilianske landarbejdere med politisk bevidstgørelse, men kommer senere til at omhandle undertrykte befolkningsgrupper i andre lande.

Hos Freire kommer aktiv, problemorienteret og handlingsrettet læring til at omfatte udvidelse og forandring af de lærendes forståelse og handlemuligheder, der kan modvirke de praktiske og samfundsmæssige forhold i deres undertrykte situation.

1978: **JACK MEZIROW & KVINDEFRIGØRELSE**

Selve begrebet transformativ læring blev lanceret af 1978 af den amerikanske professor i voksenuddannelse Jack Mezirow. Begrebet drejer sig her i udgangspunktet om at skabe *mening* i sin tilværelse.

I 1970'erne, hvor kvindfrigørelse for alvor kom på

dagsordenen, arbejdede Jack Mezirow bl.a. med en større undersøgelse af kvinder, der var gået i gang med forskellige former for voksenuddannelse. For flere af kvinderne kom det til at medføre væsentlige ændringer i deres selvforståelse og livsforløb.

»**Det** var disse dybtgående personlige gennembrud, der havde appelleret til Mezirows store interesse for læringsforløb, som er i stand til at skabe kvalitative ændringer i voksne menneskers omverdens- og selvforståelse.« skriver Knud Illeris. Mezirow er stadig sjælen i diskussionen om transformativ læring.

1980'erne & 1990'erne: **BIOGRAFISK LÆRINGS- TILGANG**

Særligt i Tyskland udvikles der i løbet af 1980'erne og 1990'erne en såkaldt biografisk lærings tilgang, der overordnet opfatter læring som en fortsat erfaringsudvikling ud fra – og tilpasning til – den enkeltes livsforløb. En central skikkelse er den tyske sociolog Peter Alheit, der introducerer begrebet 'transitorisk læring', som han

dog senere ændrer til 'biografisk læring'. Begrebet står for læring, der omfatter eller har karakter af en ændring i biografien, det individuelle livsforløb eller identiteten.

Ifølge Knud Illeris er biografisk læring mere eller mindre det samme som en ændring i selvets organisation.

Kilde: Knud Illeris: Transformativ læring & identitet. Samfundslitteratur, 2013.

3 BUD PÅ VENDEPUNKTER

Guldkæder, BMW, store penge og brutale overfald med knive, køller og våben var en del af hverdagen, dengang Ali med sine egne ord var »en kold og afstumpet person, og andre menneskers liv ingenting betød.« Sådan er det ikke mere. I dag har han skiftet positionen som marginaliseret kriminel ud med et liv som blandt andet socialrådgiver-studerende og formand for en forening, der hjælper kriminalitetstruede unge.

Alis kursændring skyldes ikke en enkeltstående og skelsættende begivenhed, men derimod at han har deltaget i flere eksempler på det, lektor Line Lerche Mørck kalder grænsefællesskaber.

»Min forskning viser, at man kan overskride marginalisering ved at opbygge fællesskaber, hvor flere forskellige parter, som ikke plejer at møde hinanden, samles om noget, de har en fælles interesse i. Grænsefællesskaber er en kollektiv proces, der skaber forbindelser og bygger bro ved, at deltagerne lytter til hinandens positioner og gør op med 'os-og-dem' og i stedet skaber nogle nye fælles 'vi'er', der kan handle anderledes,« siger Line Lerche Mørck fra Institut for Pædagogik og Uddannelse på Aarhus Universitet.

Alternativ til individualiseret pædagogik

Hendes begreb grænsefællesskaber står i opposition til den individorienterede pædagogik, som ofte bruges til at løse problemer med marginaliserede grupper i blandt andet uddannelser, udsatte boligområder og socialt arbejde. De bliver enten diagnosticeret og behandlet eller skal som mønsterbryder eller rollemodel flytte sig selv fra negativ til positiv, imens det omgivende samfund forbliver uforandret.

»Hvis man bare bliver set som en, det er synd for, som et offer eller et problem, er det en meget magtesløs position, man ikke vokser fra. Det kan tværtimod være med til at fastholde en i opposition til samfundet. I grænsefællesskaber sker der en overskridende læring, hvor både de marginaliserede og det etablerede samfund bidrager til og lærer gennem noget fælles tredje, som udvider alles

1

Fra fængsel til fremtid

Marginaliserede unge kan vende ryggen til bandekriminalitet, hvis de får mulighed for at tage del i såkaldte grænsefællesskaber, hvor de sammen med parter fra det etablerede samfund engagerer sig og ændrer position, siger lektor LINE LERCHE MØRCK.

Af ANNETTE HAUGAARD

»Hvis man bare bliver set som en, det er synd for, som et offer eller et problem, er det en meget magtesløs position, man ikke vokser fra.«

måder at tænke nye handlemuligheder på,« siger Line Lerche Mørck.

Det kunne være de bandeseminarer, som Grundtvigs Højskole har arrangeret siden 2009, hvor mere end 100 politifolk, socialarbejdere, forskere, nuværende og tidligere kriminelle, pårørende og politikere mødes og diskuterer og deler arbejdsformer i forhold til bandekriminalitet.

Jo flere stemmer desto bedre

For Ali er både bandeseminarerne og højskolen eksempler på grænsefællesskaber, der har

forandret ham. Under sit sidste fængselsophold skrev han en blog på internettet, som fik en underviser på Grundtvigs Højskole til at opfordre Ali til at blive elev på skolens journalistlinje. Ali havde aldrig tænkt på højskole som en mulighed for ham, men han takkede ja og kom efterhånden tæt på både de andre studerende og sin underviser. Sammen med underviseren udviklede han idéen til det første bandeseminar.

»Han havde selv været i kriminelle miljøer og ville gøre en forskel i forhold til den bandekonflikt, der var under opsejling på det tidspunkt. Så initiativet til bandeseminarerne kom nedefra, og det er en meget stærk måde at starte et grænsefællesskab på, fordi det ikke bare er akademikere, der går sammen, eller politiet som kræver en forandring. Det er en ny part, og det skaber en mere neutral og åben platform, når en som Ali er med til at planlægge, hvem der skal deltage,« siger Line Lerche Mørck.

For at grænsefællesskaber får virkning kræver det, at de både har samfundsmæssig anerkendelse, og at nye holdninger også fører til nye handlemåder.

»Jo flere, der har både engagement, viden og forbindelser til relevante personer, jo stærkere står et grænsefællesskab. Man skal have dem med, som har magt og indflydelse, for der sker et stort skifte, når man pludselig oplever at have en værdifuld stemme, der bliver hørt, hvis man er vant til at deltage fra en marginaliseret position og primært ytre sig gennem vrede. Og så er det afgørende, at deltagerne ikke bare begynder at tænke anderledes, der skal også opstå nye positioner i praksis, hvorfra man kan handle,« siger Line Lerche Mørck.

For Ali var bandeseminarerne med til at give ham en ny anerkendt position og mulighed for at oprette en organisation, der hjælper udsatte unge, som er i risiko for at blive involveret i bandekonflikt.

»Her bliver han en del af et større fællesskab, hvor han bliver set og mødt som en, der gør en forskel for andre. Det er en vigtig del, fordi der hele tiden er nogle, der er med til at holde en fast på, at man har ændret sig og kan spejle ens nye identitet og ændrede selvforståelse.«

LINE LERCHE MØRCK

Lektor ved Institut for Pædagogik og Uddannelse (DPU), Aarhus Universitet. Hun forsker i udsatte unge og voksnes hverdagsliv, læring og overskridelse af marginalisering i bl.a. erhvervsuddannelser, produktionsskoler og gadens fællesskaber. Forfatter til bogen 'Grænsefællesskaber' (2006).

Jan Gintberg droppede en fremtid som landmand og blev komiker, håndboldspilleren Nicolaj Jacobsen fik selvtillid, og skuespilleren Camilla Bendix opdagede, at man både kan være venner og uenige. Men det er ikke kun kendtes liv, der ændres i Grundtvigs højborg; ny forskning viser, at et højskoleophold ofte ændrer tilværelsen for højskoleeleverne markant.

Det er skolernes unikke fællesskab, der gør forskellen, forklarer Karen Wistoft, lektor ved Institut for Uddannelse og Pædagogik på Aarhus Universitet, der for nylig har undersøgt ånden i det særlige højskolefællesskab.

»Mange fortæller, at livet simpelthen får et nyt udtryk på højskolen, fordi de føler sig forenet med noget uden for sig selv, som er hinanden. Det ville være enormt godt, hvis flere uddannelsesinstitutioner abonnerede på højskolens recept om at producere meningsfuldhed, glæde og elever, der føler, at de har fat i den lange ende af livet.«

Sætter varige spor

Nybagte studenter, voksne som trænger til en pause i livet og pensionister. Det er de tre typiske grupper, som tager på en af Danmarks 73 højskoler, og selvom deres bevæggrunde er forskellige, peger Karen Wistofts undersøgelse på, at ni ud af ti oplever højskolen som et vendepunkt.

»Alle tre grupper føler en umiddelbar glæde, som de ikke har prøvet før, og de oplever en fællesskabsånd, som gør, at det at finde mening i livet får stor betydning,« siger Karen Wistoft.

For de unge handler det om at smide folkeskolens og gymnasiets spændetrøje.

»De har skullet leve op til andres krav om at få høje karakterer, klare sig godt og vide, hvad de ville med deres liv, og så kommer de på højskole og føler sig befriet for præstationsræset. De finder ud af, at det, de ville, ikke gælder længere, og at de har langt flere muligheder, end de troede. Nogle skifter helt spor, fordi der er noget nyt, som giver mening,« siger Karen Wistoft.

For de voksne elever har ændringerne ofte en mere eksistentiel karakter.

»Mange synes, at verden er forandret, når de tager hjem, fordi de har fået redskaber til at handle anderledes, end da de kom. For nogle er højskolen en vej ud af depression, andre bliver frigjort fra personlige bånd til for eksempel en mor, får mod til at sige nej eller bliver mindre generte. Det er ikke bare forbipasserende vendepunkter, men noget, der sætter varige spor i livet,« siger Karen Wistoft.

2

Højskolen forandrer livet

Et højskoleophold bliver ofte et vendepunkt, fordi man finder mod og mening i et fællesskab befriet for moraliserende præstationskrav. Det kunne andre uddannelsesinstitutioner lære af, mener lektor

KAREN WISTOFT.

Af ANNETTE HAUGAARD

»For nogle er højskolen en vej ud af depression, andre bliver frigjort fra personlige bånd til for eksempel en mor... Det er ikke bare forbipasserende vendepunkter, men noget, der sætter varige spor i livet.«

Grundtvig uden fristad

Det var Grundtvig, som i 1800-tallet fik idéen til en særlig skole for livet, hvor unge mødes på tværs af samfundsklasser i et frivilligt fællesskab med vægt på folkelig dannelse og livsoplysning, og hvor eleverne bor, spiser og lever tæt sammen med hinanden og deres lærere. Det er stort set de samme ingredienser, der stadig gør højskolen til noget unikt.

»Højskolepædagogik er bygget op om helt anderledes forventninger og livsopfattelser end det rationelle, materialistiske og bekymringsfulde, der præger vores samfund i dag.«

Det mest fundamentale er fortsat, at man ikke er moraliserende eller formynderisk, og at man ikke viser, hvilken vej der er mest rigtig at gå, fortæller Karen Wistoft.

»Man motiverer eleverne til at træffe valg, som er rigtige for dem. De bliver ikke målt og vejret eller skal præstere for andres skyld. Men højskolen er ikke et nyt Christiania, det er en fælles livsform, som faktisk er ret styret.«

Inspiration til uddannelser og lærere

Den form for fællesskab kunne med fordel inspirere andre uddannelsesinstitutioner.

»Hele den her bølge med effektivitet og jo hurtigere gennem uddannelserne jo bedre, producerer automatisk individer, som vil gå ned, fordi der ikke er rum til at mærke efter. Hvis man bygger på fællesskabet som grundlæggende pædagogisk idé og udvikler fællesskabsbårne metoder, skaber man ansvarsbevidste og mentalt sunde individer,« siger Karen Wistoft.

Det kræver store ændringer.

»De studerende skal have mulighed for at være sammen og blive set som dem, de er. Jeg taler ikke om terapi, men om pædagogik. Man skal rammesætte tid til et meningsfuldt samvær i hverdagen, der rækker ud over det faglige og videre end introturen og en fest om måneden,« siger Karen Wistoft.

Lærerrollen bliver også anderledes, hvis højskolens gevinster skal udbredes.

»De skal ville deres elever som mennesker og indgå i en tæt og meningsfuld relation. Og så skal læreren være ægte og passioneret. Man skal ikke bare formidle en viden, men 'være' sit fag og brænde for det. Undervisere på højskolerne går op i deres job med liv og sjæl og toner hele stemningen via deres engagement. Jeg har ikke undersøgt, om den slags kan trænes, men jeg ved, at det har meget stor betydning for lysten til at lære.«

KAREN WISTOFT

Lektor i sundhedspædagogisk refleksionsteori ved Institut for Uddannelse og Pædagogik på Aarhus Universitet og professor (mso) ved Institut for Læring på Grønlands Universitet.

Karen Wistofts undersøgelse bygger på en spørgeskemaundersøgelse blandt alle danske højskoler og interview med elever og lærere på seks skoler. Undersøgelsen er udarbejdet sammen med videnskabelig assistent Mikkel Stovgaard og er udgivet med støtte fra Grundtvig Centret af Foreningen for Danske Folkehøjskoler.

De fem 3.g'ere er ikke som andre gymnasieelever. De dyrker eliteidræt og er samlet til gruppecoaching i forbindelse med et forskningsprojekt med Team Danmark-klasser på Falkonergårdens Gymnasium i København. En pige, en lovende svømmer, tager ordet. »Det er vigtigt for mig, at min træner anerkender mit talent,« siger hun, hvortil en af drengene hurtigt svarer: »Det har du da slet ikke brug for. Det er meget mere vigtigt, at du tror på dig selv.«

Hvis samtalen havde fundet sted i kantinen, ville den formentlig slutte efter få minutters meningsudveksling, men i coach-sessionen tager professor i coachingpsykologi ved Københavns Universitet, Reinhard Stelter, i stedet ordet og spørger drengen: »Når du fremhæver det med at tro på sig selv som vigtigt for dig, hvad siger det så om din egen historie og dine egne erfaringer?«

Til alles overraskelse følger nu en lang fortælling om at forvandle sig fra en tyk, upopulær og stammende dreng i 4. klasse til et veltalende 18-årigt kano-talent. Det bliver et vendepunkt for den kollektive læring i gruppen.

»Senere forklarer de unge, at det var den mest fremtrædende situation, som skabte størst forandring i forløbet. Pludselig blev positionerne i samtalerummet meget mere flydende, og det åbnede for udvikling og forandring, fordi fortællingen opfordrede dem til at reflektere over deres egne livsværdier og selvforståelser,« siger Reinhard Stelter.

Fra forudbestemt mål til eksistentialisme

Op gennem 00'erne blev coaching allemands eje. Alt fra teenagere til arbejdsløse og chefer nåede deres mål via åbne spørgsmål fra en neutral coach, men siden har blandt andet Reinhard Stelter udviklet en dybere, mere filosofisk coaching, han kalder narrativ samskabende praksis eller 3. generations coaching.

»I meget bred forstand er coaching at deltage i en andens lærings- og udviklingsproces. I 1. generations coaching søger man at ændre en persons fremtidige handlemønstre og flytte ham fra A til B, hvor målet er veldefineret fra starten, men nyere forskning viser, at den oprindelige målsætning ofte forsvinder undervejs og udvikler sig til noget helt andet. I 3. generations coaching er genstandsfeltet for samtalen de store eksistentielle spørgsmål, og man er mindre målorienteret. Man fokuserer på overvejelser om værdier med den ambition at give folk en følelse af en mere sammenhængende selvidentitet,« siger Reinhard Stelter.

Det kan enten være coachen eller de øvrige deltagere i en 3. generations gruppecoaching,

3

Kollektiv læring i coaching

3. generations coaching kan give større selvforståelse og skabe eksistentiel mening.

Det viser forskning fra professor

REINHARD STELTER.

Af ANNETTE HAUGGAARD

»Til alles overraskelse følger nu en lang fortælling om at forvandle sig fra en tyk, upopulær og stammende dreng i 4. klasse til et veltalende 18-årigt kano-talent.«

der sætter refleksionen i gang ved at fungere som medtænkere af det, der bliver fortalt.

»Det transformative element ligger i, at man styrker evnen til at skifte perspektiv. State-ments kan man kun være mere eller mindre enig eller uenig i, mens en historie fortæller noget om en persons livs- og meningsunivers og berører dem, der lytter. De bliver inviteret til at reflektere over det, fortællingen sætter i gang i forhold til deres eget liv, og på den måde kan coaching give større selvforståelse og selvindsigt,« siger Reinhard Stelter.

Finder mening og tager ansvar

Episoden med kano-drengens historie om at stole på sig selv fik afgørende betydning for svømmepigen.

»Hun opdagede, at hun skal beskæftige sig meget mere med det meningskabende i sin træning og gøre sig uafhængig af, hvad andre siger. Hun sagde i en senere samtale, at hun havde fået en anden relation til sin træner og spørger meget mere ind til hans intentioner med hende,« siger Reinhard Stelter.

Gruppen som helhed konkluderede selv, at drengens fortælling fik dem til at skifte fokus fra disciplin til selvdisciplin, hvor disciplin er, når andre siger, du skal gøre noget, hvorimod de forstod selvdisciplin som selv at finde mening i det, man laver.

»Man kan sige, at de blev mere voksne og begyndte at tage ansvar for deres egen træning,«

Forsøger at skabe livsduelighed

Selvom coachprojektet på Falkonergårdens Gymnasium omfattede elitesportsudøvere, så mener Reinhard Stelter, at coaching generelt kan være nyttig i en pædagogisk kontekst.

»Man kan godt bruge elementer af coaching i den almindelige måde at henvende sig til andre mennesker. Man kan måske bare sige 'Du har den her udfordring, må jeg stille dig nogle spørgsmål, og så er kontrakten på plads, hvis den anden siger okay. Jeg ville dog underminere min egen overbevisning, hvis jeg sagde, at alle og enhver kan coache. Det kræver, at man sætter sig ind i og er trænet i grundprincipperne for den særlige dialogform,« siger han.

I sommeren 2013 tager Reinhard Stelter og en række kolleger hul på et nyt forskningsprojekt, der undersøger, om kombinationen af coaching og fodbold kan styrke en gruppe unge drenge i et socialt belastet boligområde på Ydre Nørrebro.

»Formålet er at udfordre de unge til at arbejde med livsduelighed og aktivt medborgerskab, så de oplever at kunne tage ansvar for deres egen livssituation. Livsduelighed udvikler man ikke alene, men i sociale relationer til andre mennesker, og der kan samskabende coaching formentlig have en effekt,« siger han. ■

REINHARD STELTER

Professor i idræts- og coachingpsykologi ved Institut for Idræt og Ernæring på Københavns Universitet (se mere på www.nexs.ku.dk/coaching). Projektet på Falkonergårdens Gymnasium sluttede i 2010,

og bogen »Tredje generations coaching« udkom i 2012 på Dansk Psykologisk Forlag.

I SKYGGEN
AF STORE

FORE FOR MER

Forandringer har altid utilsigtede effekter. Når reformerne skyller ind over de danske velfærdsinstitutioner udløser det magtkampe og truer de professionelle på deres identitet, og det kan gå ud over den kvalitet, reformerne ellers skulle styrke.

Lektor **NIELS CHRISTIAN NICKELSEN** har fulgt livet på **reformernes skyggeside i en folkeskole og på en barselsgang.**

Skoleleder søges til folkeskole i København med eskalerende milliongæld, nedslidte bygninger, elendige toiletter, overfald i skolegården, elevflugt og en lærerstab, der har opgivet at tage ansvar«. En barsk intro til en jobannonce, der ikke desto mindre ville ramme hovedet på sømmet i forhold til en københavnsk folkeskole, som Niels Christian Nickelsen har fulgt i kølvandet på indførelsen af den økonomiske selvforvaltningsreform i København.

Niels Christian Nickelsen er lektor i organisationspsykologi ved Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU), Aarhus Universitet, og er optaget af de uintenderede og ofte upåagtede virkninger af de organisationsforandringer og reformer, der de seneste 30 år er skyllet ind over de danske velfærdsinstitutioner. Eller skygger, som han også kalder reformernes mørke side.

»I organisationslitteraturen taler man om 'the dark side of organisations'. Det defineres som et modstridende forhold mellem de beskrevne rutiner og procedurer, som man ønsker sig, og den virkelighed, man så rent faktisk kan observere tage form med reformerne,« forklarer Niels Christian Nickelsen.

»I organisationslitteraturen taler man om 'the dark side of organisations'. Det defineres som et modstridende forhold mellem de beskrevne rutiner og procedurer, som man ønsker sig, og den virkelighed, man så rent faktisk kan observere tage form med reformerne,« forklarer Niels Christian Nickelsen.

Lærerne trækker sig tilbage

Niels Christian Nickelsen har bl.a. undersøgt konsekvenserne af den økonomiske selvforvaltningsreform, der blev indført i Københavns Kommune i 2007. Med den fik folkeskolerne ansvar for egen økonomi. Samtidig var der ikke længere en fast pose penge at gøre godt med. Pengene fulgte nu eleverne, og dermed blev strategier til 'rekruttering og fastholdelse', som det hedder på virksomhedsprog, også en benhård nødvendighed i folkeskolen.

Den skole, han fulgte i kølvandet på selvforvaltningsreformen, mærkede i den grad reformens skygger på egen krop i form af hyppige lederskift, massiv gældsættelse, dårligt renommé, elever, der skiftede skole, og svigende tilgang af nye elever.

»Reformen får lærerne til at lægge ansvaret fra sig og trække sig tilbage i klasserne, hvor de kan overskue tingene. Men det, reformen kræver, er det modsatte: At man mødes og diskuterer pædagogik og i fællesskab formulerer en profil, som man kan fortælle forældrene overbevisende om – fordi forældrene er blevet forbrugere, der forventer klar kommunikation om, hvad skolen kan tilbyde dem og deres børn,« siger han.

Ifølge Niels Christian Nickelsen er det et skoleeksempel på, hvor galt det kan gå, når man udsætter en offentlig institution for mar-

kedskræfternes frie spil uden at forberede den grundigt på det. I løbet af få år skifter skolen leder to gange. Den senest tilkomne leder har skarpt fokus på at rette op på det dårlige renommé og bliver eksponent for markedsgørelsen af skolen.

»Hun lægger vægt på åbenhed, har pædagogiske visioner for sin skole og vil strukturere undervisningen anderledes. Fordi hvert klassetrin reelt spænder over meget forskellige faglige niveauer hos eleverne, vil hun danne teamfællesskaber af lærere, der underviser på tværs af trinene,« fortæller Niels Christian Nickelsen.

Visse lærere bakker op om den nye leders model for undervisningsdifferentiering, mens de mere traditionelt tænkende lærere

»Hvis man ikke er opmærksom på forandringernes skyggesider, og hvordan de professionelle fællesskaber tager imod de reformer, der skal styrke kvaliteten, kan det nemt få den modsatte effekt og koste på kvaliteten.«

Lektor Niels Christian Nickelsen

er skeptiske. De er uddannet i et fag og foretrækker som autonome solister at manøvrere i deres egen klasse.

»Reformens skygge er, at der bliver skabt nye magtkonstellationer, konflikter og alliancer. Nogle af de lærere, der ikke trives med teams, bliver usikre på deres faglighed. Selvfølgelig at man gør, som man altid har gjort, bliver identificeret som et problem – også når det fungerer fint,« siger han.

Den nye leder har dog ifølge Niels Christian Nickelsen det nødvendige konstruktive fokus på fællesskabet.

»Hun er optaget af at samle det, jeg kalder kollektivt, ind: At opbygge et kollektivt beredskab til at imødegå sikkerhedstruslerne fra de reformer, der kommer væltende,« siger han.

Når sikkerheden trues

Det er ikke tilfældigt, at Niels Christian Nickelsen vælger ord som 'beredskab' og 'sikkerhedstrusler', når han beskriver situationen, for han mener, situationen på skolen kan sidestilles med en sikkerhedstrussel. Reformen er en katastrofe – forstået som en dramatisk omvæltning – og katastrofer forbereder man sig så godt som muligt på med et beredskab. Men til at starte med skete det stik modsatte.

»I skolens pressede situation trækker lærerne sig i første omgang tilbage til deres klasser og opgiver at være en del af fællesskabet. At trække sig tilbage til det kendte og enkle er en typisk reaktion, når folk er truet på deres sikkerhed, men det er netop et stærkt fællesskab, det jeg kalder et kollektivt sind, der er brug for,« siger han.

Niels Christian Nickelsen henviser bl.a. til den amerikanske organisationsteoretiker Karl E. Weick, der har undersøgt, hvordan det kan lade sig gøre, at jagerfly på amerikanske hangarskibe i Stillehavet kan lette og lande, uden at der sker uheld, og flyene styrter i havet. Hans forklaring er, at netop sikkerhedstruslen – den permanente risiko for sammenstød og styrt – giver besætningen på hangarskibet en særlig kognitiv indstilling, hvor de er opmærksomt rettet mod hinanden og på den måde opbygger et kollektivt sind.

»Tilsvarende er det først, da skolen er presset helt i bund, at der opstår en bevidsthed om fællesskab og gensidig afhængighed hos lærerne. Her er den nye leder en vigtig katalysator. Det er dette kollektive sind, der får organisationer, som er truet på sikkerheden, til at fungere. Og reformerne i folkeskolen kræver også helt konkret et kollektivt sind: Hvis skolen skal formulere en profil, er lærerne nødt til at snakke sammen og i et pædagogisk fællesskab blive enige om, hvad de gør,« siger han.

Avantgardister på barselsgangen

Omkring år 2000 besluttede Hovedstadens Sygehusfællesskab H:S, at de ville gå forrest herhjemme i forhold til at opnå akkreditering – dvs. en blåstempling af, at man overholder kvalitetsstandarder og arbejder målrettet med at udvikle kvaliteten efter disse standarder.

Niels Christian Nickelsen fulgte akkrediteringen med fokus på dens skyggesider på en barselsgang på et københavnsk hospital.

»Ledelsen talte om, at den måtte være oppe på dupperne. Der var på det tidspunkt en retorik omkring, at der var for mange hospitaler i København. Hvis man ikke kom godt ud af akkrediteringen, kunne man risikere at blive lukket, så ledelsen så det som en slags eksamen,« siger han.

Men processen med at opnå akkreditering skabte imidlertid konflikter og nye grænser

og magtkonstellationer mellem de forskellige personalegrupper samt nye forestillinger om, hvad der er professionelt rigtigt og forkert, fortæller Niels Christian Nickelsen.

»Det var en konflikt mellem traditionalister og avantgardister. De ældre og erfarne sygeplejersker behøvede ikke standarder til at fortælle dem, hvordan man starter en ammeproces, for det havde de været med til i 20 år,« siger han.

De unge, nyuddannede sygeplejersker derimod begyndte at referere til standarder for, hvordan det skulle gøres. De kunne oven i købet pege på, at disse standarder ikke blev fulgt. Det, der var opbyggede erfaringer over et langt arbejdsliv og en sandhed for de ældre, var ikke i overensstemmelse med de evidensbaserede retningslinjer, som nu kunne beskrives.

»De ældre satte deres stillinger på højkant og truede med at forlade barselsgangen. Det var et lille miljø, og hvis folk forlader det pga. dårligt arbejdsmiljø, rygtes det hurtigt, og så bliver det svært at rekruttere,« fortæller Niels-Christian Nickelsen.

Han ser disse magtkampe som en skyggeside af den reform, der skulle sikre og styrke kvaliteten af det sundhedsfaglige arbejde. Kvalitetsstandarderne var et redskab i hænderne på de unge, der sikrede dem magt relativt hurtigt – også fordi ledelsen med sit stærke fokus på akkreditering støttede de unge, der ville akkrediteringen.

Skriften på væggen

I forbindelse med akkrediteringen blev ledelse tæt forbundet med skriftlighed. Processer og procedurer skulle nedfældes på papir. Den nye skriftlighed kastede en anden slags skygge over reformen.

»Nu skulle afdelingssygeplejerskerne skrive kliniske vejledninger. Procedurer omkring amning og hygiejne skulle ligge som dokumenter i mapper, så man kunne referere til dem og forholde sig til, om man overholdt dem eller ej. Dengang var sygeplejerskeuddannelsen ikke så akademisk som nu, og det betød, at nogle af de ældre afdelingssygeplejersker simpelthen ikke kunne levere varen i den nye virkelighed,« siger Niels Christian Nickelsen.

Magten på barselsgangen kom på nye hænder. Ældre, erfarne ledere blev skiftet ud med unge ledere, der var med på vognen i forhold til akkreditering.

»Man kan selvfølgelig diskutere, om det for nogen var en ønsket virkning. Men der var åbenlyse skygger i det, fordi det skabte konflikter, mobbesager og vanskeligheder med at lede. Målet for reformen var at levere hospital-sydelsler af høj kvalitet. Men det upåagtede lå i

»Det var **en konflikt mellem traditionalister og avantgardister.**

De ældre og erfarne sygeplejersker behøvede ikke standarder til at fortælle dem, hvordan man starter en ammeproces, for det havde de været med til i 20 år.«

Lektor **Niels Christian Nickelsen**

»Når man er kommet helt derud, hvor man må forhindre bestemte mennesker i at være på arbejde samtidig, fordi de ikke kan være i stue sammen, vil jeg hævde, det er en skyggeside. Hvis målet er strømlining af arbejdsprocesser, er det tungt og omkostningsfuldt, at der skal sidde en person og tænke i de baner. Det er helt irrationelt,« siger Niels Christian Nickelsen.

Trods deres skyggesider er de mange reformer ikke et udslag af ond vilje, understreger Niels Christian Nickelsen

»Vi vil alle gerne have en offentlig sektor, der leverer så høj kvalitet som muligt. Men hvis man ikke er opmærksom på forandringernes skyggesider, og hvordan de professionelle fællesskaber tager imod de reformer, der skal styrke kvaliteten, kan det nemt få den modsatte effekt og koste på kvaliteten.« ■

kampene mellem de ældre og de yngre – det er der jo ingen, der har ønsket,« siger han.

På barselsgangen udviklede disse kampe sig så meget, at vagtskemaerne måtte tage højde for, at bestemte medarbejdere ikke kunne være på arbejde samtidig.

NIELS CHRISTIAN NICKELSEN

Lektor i organisationspsykologi på Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU), Aarhus Universitet. Redaktør og medforfatter til bogen 'Arbejdslivets skyggesider', der udkommer på Forlaget Klim i 2013.

ASTERISK LIVE

Der var fuldt hus, da Asterisk inviterede til **debat** i februar. Nu gentager vi de to arrangementer i Aarhus og København.

Skal vi skærme børnene?

Debatmøde
om generation touch

IPADS, digitalkameraer og ny *touch*-teknologi rykker ind i skolen, ud i vuggestuens sandkasse og med børnehaven på tur. Er digitale medier nødvendige redskaber i det pædagogiske arbejde, eller er det bare hype? Bliver børn smartere af smart teknologi – eller dummere?

DET var et engageret og nysgerigt publikum, der var mødt op i Stakladen på Aarhus Universitet til debat om børn, nye medier og digitale investeringer, arrangeret af magasinet Asterisk.

ASTERISK havde sat to skarpe debattører stævne: lektor **Jeppe Bundsgaard**, Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU), Aarhus Universitet og lektor **Klaus**

Thestrup, VIA University College. Asterisk-redaktør Camilla Mehlsen var ordstyrer.

ASTERISK gentager arrangementet i København:

MANDAG d. 18. marts kl. 16.30-18

I Festsalen A220, Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU), Aarhus Universitet, Campus Emdrup, Tuborgvej 164, 2400 København NV

ARRANGEMENTET er gratis, men kræver tilmelding.

LÆS mere om generation touch i sidste nummer af Asterisk og hør podcast fra debatarrangementet i Aarhus her: www.edu.au.dk/asterisk

Hvad er det nye i Ny Nordisk Skole?

– og hvor er den danske skole på vej hen?

DEN seneste tid har Ny Nordisk Skole trukket næsten lige så mange overskrifter som det nu verdensberømte nye nordiske køkken. Men hvad er egentlig Ny Nordisk Skole?

ASTERISK inviterer til debat om Ny Nordisk Skole, heldagsskole og udfordringerne i de danske ungdomsuddannelser. De to forskere **Per Fibæk Laursen** og **Jens Erik Kristensen** debatterer og perspektiverer udviklingen i den danske skolepolitik.

ORDSTYRER er Asterisk-redaktør Peder Holm-Pedersen.

TIRSDAG d. 30. april kl. 16.30 - 18.00

STAKLADEN

Studenternes Hus, bygning 1422
Fredrik Nielsens Vej 2
8000 Aarhus C

ARRANGEMENTET er gratis, men tilmelding nødvendig:
www.edu.au.dk/asterisk

LISE BALSBY

LISE BALSBY

NY FORSKNING GENTÆNKER MOBNING

HVAD BETYDER børns relationer på nettet og deres sms'er, deres forskellige baggrunde og deres intense leg med voldelige computerspil for de måder, mobning udvikler sig på i dag?

Ny forskning fra Aarhus Universitet gentænker mobning og de sociale mønstre, der ligger bag. Forskerne har bl.a. undersøgt, hvordan mobning kan være en effekt af klassens og skolens kultur, ligesom de har undersøgt, hvad nye mobbeformer betyder.

De forskellig forskningsperspektiver er samlet i en ny antologi om mobning 'Mobning gentænkt', der udkom i januar.

I anledning af antologien indbød forskerne til en afsluttende konference d. 4. februar. 180 mennesker var samlet på Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU), Aarhus Universitet. Konferencen bød på oplæg fra forskerne samt input fra praktikere, der har arbejdet med metoderne i praksis.

Du kan se conferenceoplæggene på edu.au.dk/mobning.

FOKUS PÅ DIGITAL MOBNING

På edu.au.dk/mobning finder du også andre web-TV udsendelser om mobning. Bl.a. fortæller lektor Jette Kofoed i et interview om digital mobning.

Interviewet bygger på hendes analyse fra antologien 'Mobning gentænkt', hvor hun bl.a. fortæller, at anonyme digitale mobbere, mobningens store udbredelse og den uendelige offentlighed, som den foregår i, gør det svært at slippe væk fra den digitale mobning.

KORT NYT

FREM GANG

DANSKE 4. KLASSE-ELEVER RYKKER OP I TOP 5 I LÆSNING

DANSKE ELEVER i 4. klasse læser bedre end i 2006. Fremgangen betyder, at Danmark nu ligger på en delt femteplads på verdensplan. Der er i dag færre svage læsere end ved sidste måling. Det viser PIRLS-undersøgelsen, der blev offentliggjort i december. Den sammenligner danske 4. klasse-elevs læsefærdigheder med elever verden over.

Læs mere på edu.au.dk/pirls

DANSKE ELEVER GÅR FREM I MATEMATIK OG NATUR/TEKNIK

Det går også fremad for de danske 4. klasse-elever i fagene matematik og natur/teknik. Her ligger otte lande over Danmark. 10 % af eleverne ligger på højeste niveau, mens kun 3 % af de danske elever ligger på det laveste niveau. Det viser TIMSS-undersøgelsen 2011, der måler 4. klasse-elevs præstationer i matematik og natur/teknik.

Læs mere på edu.au.dk/timss

DRENGE OG PIGER PÅ UNGDOMSUD- DANNELSERNE

HVAD BETYDER køn for elevernes deltagelse og motivation i forhold til uddannelse og læring? Hvor skal vi sætte ind, hvis flere unge – både drenge og piger – skal gennemføre en ungdomsuddannelse? Disse spørgsmål bliver taget op i en ny rapport fra Cefu, der sætter spot på køn og uddannelse.

Læs mere på www.cefu.dk

PH.D.-AFHANDLINGER FRA INSTITUT FOR UDDANNELSE & PÆDAGOGIK

HÅNDBLING AF KRONISK SYGDOM I ET HVERDAGSLIVS- OG SUNDHEDSPÆDAGOGISK PERSPEKTIV

Af **Helle Schnor**

Afhandlingen bidrager til diskussion og udvikling af patientuddannelse til mennesker med kroniske sygdomme og genererer samtidig ny viden om kronisk syges behov for læring i et sundhedspædagogisk og hverdagslivsperspektiv.

TEORI OG PRAKSIS I LÆRUDDANNELSEN – KUNDSKABSFORMER, KULTUR OG KROPSLIGHED

Af **Lars Emmerik Damgaard**

Knudsen

Afhandlingen undersøger, hvilke kundskabsformer der praktiseres på uddannelsens steder, hvordan de rammesættes af kulturelle strukturer, og hvordan man kan forstå kundskabsformerne som kropsligt forankrede.

VELLYKKET INKLUSION FORUDSÆTTER SPECIALVIDEN HOS LÆRERNE

HVILKEN BETYDNING har det for elevernes faglige og sociale udvikling, at elever med særlige behov inkluderes i almenundervisningen? Er inklusion bedre end specialtilbud til børn med særlige behov?

Et nyt systematisk review om inklusion fra Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning giver nu både politikere og praktikere

i grundskolen mulighed for at træffe beslutninger og vælge pædagogisk metode på baggrund af veldokumenteret viden om, hvad der virker og under hvilke forudsætninger.

På baggrund af det systematiske review har Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning udarbejdet publikationen 'Viden om

inklusion', der er målrettet lærere og skoleledere. Publikationen er praktisk orienteret og beskriver, hvilke pædagogiske metoder, der har en positiv effekt i forhold til at inkludere elever med særlige behov i almenundervisningen.

'Viden om inklusion' kan hentes på Clearinghouses hjemmeside – se www.edu.au.dk

SÆT MÅL FOR ELEVERS LÆRING

NYT FORSKNINGSPROJEKT OM KOMPETENCEMÅL

ELEVER PÅ de ældste klassetrin skal vide, hvorfor de skal arbejde med formler i matematik og læse Høskræmmeren i dansk. God undervisning kræver klare kompetencemål, mener en gruppe didaktikforskere fra Aarhus Universitet, Københavns Universitet samt UC Sjælland, der de sidste tre år har arbejdet med

forsknings- og udviklingsprojektet KOMPIS – kompetencemål i praksis. Projektet undersøger, hvordan undervisningen i højere grad kan blive orienteret mod, at elever i 7., 8. og 9. klasse udvikler kompetencer, de kan bruge til at håndtere livet i samfundet uden for skolen. Forskerne har haft fokus på dansk, matematik og naturfagene.

Læs mere på www.kompis.dk

NYE LÆRERE MANGLER SPECIALPÆDAGOGISKE KOMPETENCER

LÆRUDDANNELSEN klæder ikke de studerende godt nok på til de komplicerede læringssituationer, de møder i praksis. Det viser en ny undersøgelse fra Aarhus Universitet, der sammenligner lærerstudenternes tilegnelse af specialpædagogiske kompetencer i Danmark, Sverige, Finland og Ontario-provinsen i Canada. Undersøgelsen viser, at der er god inspiration at hente fra andre landes læreruddannelser, når det gælder en mere kompetenceorienteret tilgang til det socialpædagogiske felt.

I hvert nummer stiller Asterisk skarpt på et aktuelt forskningsprojekt fra Institut for Uddannelse og Pædagogik, Aarhus Universitet. Denne gang handler det om projektet **Unge ordblindes udbytte af et ophold på en ordblindeskole**.

EFTERSKOLE ER ET SPRINGBRÆT FOR ORDBLINDE

Små hold og følelsen af at være normal er gunstig for ordblindes læring. Ordblindeskoler har succes med at **lære ordblinde unge at læse, øge deres livsglæde og styrke dem socialt og fagligt**, konkluderer ny undersøgelse fra Center for Ungdomsforskning.

Af MATHILDE WEIRSØE

En pludselig tur på toiletet – nøje kalkuleret med, hvornår det bliver ens tur i læserækken. Eller at terpe netop det stykke tekst, man sandsynligvis kommer til at læse højt i timen. Begge er strategier, som flittigt bliver brugt af ordblinde skoleelever – ikke kun i dansktimerne, men i alle fag. Angsten for at blive stemplet som dum eller ligefrem

blive mobbet, fordi man ikke kan læse, fylder meget i de ordblindes elever liv. Men angsten forsvinder ofte, når eleven begynder på en ordblindeskole.

Det fortæller ungdomsforsker Niels-Henrik Møller Hansen fra Aarhus Universitet. Sammen med sin kollega Tilde Mette Juul står han for en omfattende undersøgelse af, hvad unge ordblindes får ud af at gå på de særlige ordblindeskoler. Der er 21 ordblindeskoler i Danmark. For at blive optaget skal

den unge være ordblind og normalt begavet. Undersøgelsen viser, at ordblindeskoler bryder tabuet og giver de unge ordblindes på de ældste klassetrin nyt livsmod, i og med de her møder ligestillede unge.

»På efterskolen er de alle i samme båd og kæmper med de samme læsevanskeligheder. Flertallet af eleverne mener, at det er rart at gå på en efterskole, hvor alle har de samme problemer med at læse. Pludselig føler de sig ikke længere unormale og udenfor. Og de kan

derfor pakke alle deres »overlevelsesstrategier« væk. Det giver et helt andet overskud til bare at være en normal teenager,« siger Niels-Henrik Møller Hansen.

Når læsekoden knækkes

Normalitet er netop, hvad de unge ordblinde stræber efter. Men for langt de fleste er det et slid at nå dertil.

»Det var et gennemgående tema hos mange af de unge, vi talte med, at de for alt i verden gerne ville være normale – underforstået: Det er man ikke, når man er ordblind. Og i deres stræben efter at blive normale, slider de sig gennem skolen. Langt størstedelen tager da også først og fremmest af sted på efterskole for at lære at læse. Nogle betragter det som sidste chance, og derfor tager de opholdet meget alvorligt,« understreger Tilde Mette Juul, der har været forskningsassistent på projektet.

Langt størstedelen af eleverne får et stort læringsudbytte, konkluderer forskerne. Faktisk oplever 90 % af de unge at have udviklet sig fagligt i både dansk og andre fag.

»Mange unge beskriver en eksplosiv udvikling i deres læsefærdigheder. For en del unge handler det om at få knækket læsekoden og

»På efterskolen er de alle i samme båd og kæmper med de samme læsevanskeligheder. Flertallet af eleverne mener, at det er rart at gå på en efterskole, hvor alle har de samme problemer med at læse.«

Adjunkt Niels-Henrik Møller Hansen

samtidigt bruge tid på at træne deres læsning. Andre har fortsat svært ved at læse, men fordi de får computerprogrammer, der kan læse tekster op, får de adgang til den samme viden, som hvis de kunne læse, og det giver dem en

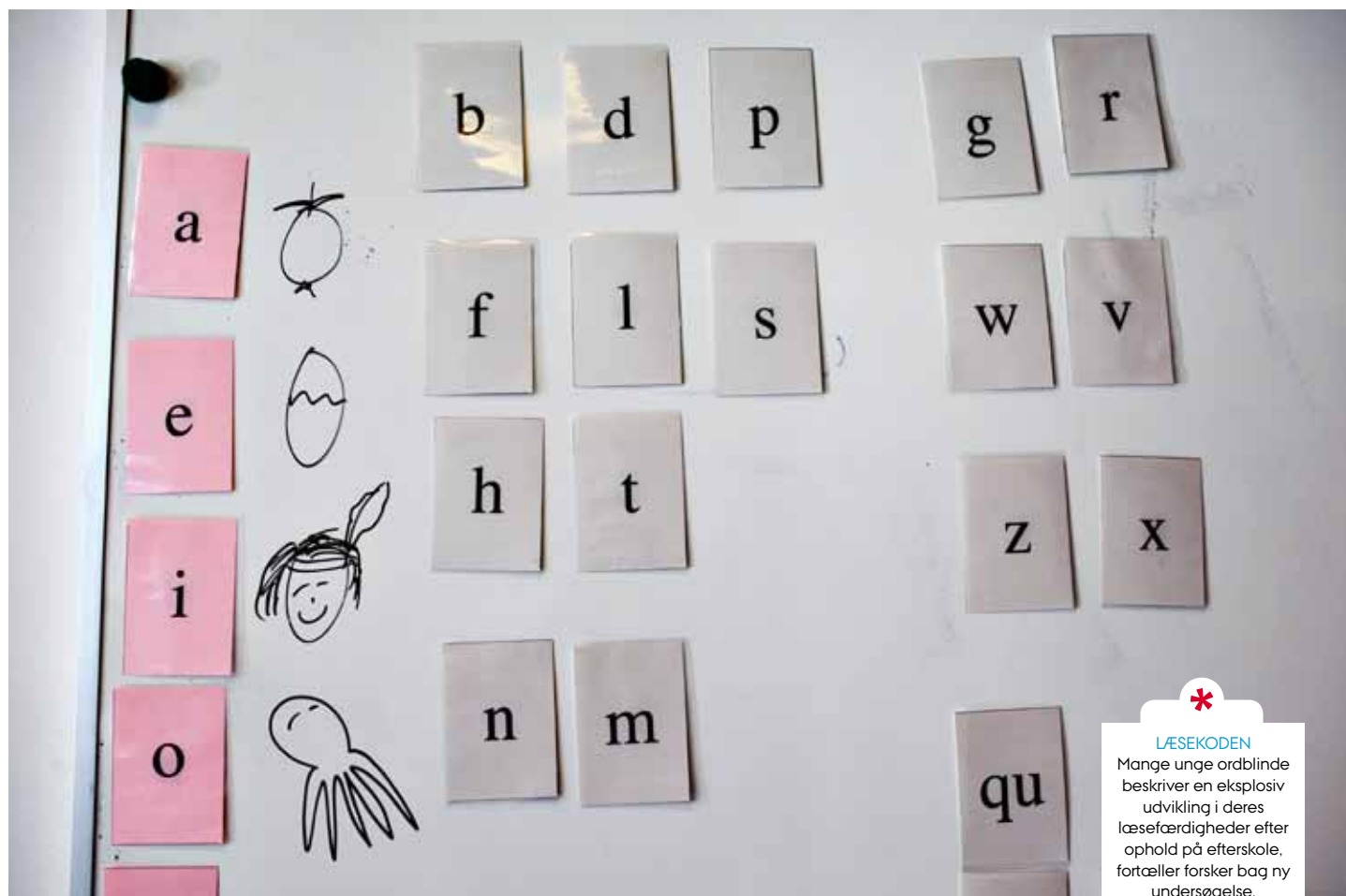
oplevelse af, at de rent faktisk kan læse,« siger Niels-Henrik Møller Hansen.

Selvtilliden stiger

Det sociale aspekt og den personlige udvikling er ikke det primære fokus, men det viser sig efterfølgende, at de unge også udvikler sig på den front. I spørgeskemaundersøgelsen vurderede 40 % af eleverne, at deres selvtillid inden efterskoleopholdet var lav eller meget lav, hvorimod tallet i slutningen af skoleåret var faldet til 7 %.

»Deres selvtillid stiger i løbet af efterskoleopholdet. Og her er det bemærkelsesværdigt, at selvtilliden kommer sideløbende med elevernes faglige udvikling. På den måde kan man sige, at fagligheden booster selvtilliden,« siger Niels-Henrik Møller Hansen.

Rapporten viser også, at 22 % af de unge vurderede, at de havde et dårligt eller meget dårligt liv, inden de kom på efterskole, men tallet falder til ca. 4 % i slutningen af skoleåret. Samtidig stiger andelen af unge, der mener, at de har et godt eller et meget godt liv, fra 51 til 79 %. 28 % følte sig altid eller ofte ensomme, før de kom på efterskole, men efter opholdet falder det til 9 %.

POLFOTO

LÆSEKODEN
Mange unge ordblinde beskriver en eksplosiv udvikling i deres læsefærdigheder efter ophold på efterskole, fortæller forsker bag ny undersøgelse.

Kompetente lærere skaber tryghed

Hvad skaber reelt dette nye livsmod? Hvorfor stiger elevernes selvtillid så mærkbart på efterskolen? Det hænger ifølge forskerne sammen med den tryghed, eleverne oplever, netop fordi skolens rammer er helt anderledes, end hvad de har været vant til. Det gælder fx organiseringen af undervisningen, som oftest er i små hold, der er med til at skabe et trygt læringsmiljø. De unge peger også på den frie adgang til lektiehjælp og it-redskaber som årsag til deres faglige udvikling. Ikke mindst spiller lærerne en vigtig rolle.

»De unge synes, at lærerne er fagligt kompetente, og de har tillid til, at de ved, hvad der er bedst for dem. De oplever endda, at

lærerne har forventninger til dem og tror på deres faglige kvaliteter. De giver udtryk for, at lærerne kender til deres problemer, og det får dem til at føle sig trygge i undervisningssituationerne,« siger Tilde Mette Juul.

Men hvis det først er her, eleverne føler, de bliver mødt af lærere og rammer, der tager sig af deres læseproblemer, betyder det så, at skolernes inklusionsambition på området har spillet fallit? Og taler det i virkeligheden for specialskoler og mod inklusion af elever med særlige behov – også når det gælder andre diagnoser og handicap?

»Det bedste ville jo være, hvis man allerede i grundskolen formåede at inkludere de ordblindede børn i normalundervisningen. Men

man kan ikke på baggrund af vores rapport om ordblindede-efterskolernes succes konkludere, at specialskoler skal gå i stedet for inklusion. Men der er ingen tvivl om, at grundskolen kan lære af ordblindede-efterskolernes praksis. Det ideelle ville jo være, hvis der ikke var behov for ordblindede-efterskolerne. Men det er ikke så sort/hvidt. Og som det ser ud lige nu, så har ordblindede-efterskolerne stor betydning for de unge ordblindedes videre succes i livet, og der er lang vej til, de kan undværes,« forklarer Niels-Henrik Møller Hansen.

Forskellige typer af ordblindede

Forskerne hæfter sig ved, at godt halvdelen af de unge på ordblindede-efterskolerne på trods af

HVAD ER ORD-BLINDHED?

Ordblindhed – eller dysleksi – er en vedvarende funktionsnedsættelse, som har store konsekvenser for håndtering af skriftsprog (læse, stave og skriftlig formulering). Ordblindhed opleves derfor ofte som et stort handicap. 2-5 % af den danske befolkning er ordblindede.

Ordblindhed (dysleksi) kan have konsekvenser for andre sproglige områder end det rent læse- og stavetekniske, f.eks. problemer med syntaks i skrift og tale, problemer med formulering i forskellige genrer og problemer med forskellige dele af læseforståelse og faglig læsning. Hertil kommer sociale og psykologiske følgevirkninger af ordblindheden: begrænsninger i forhold til uddannelsesvalg, mangel på selvtillid og et betydeligt større tidsforbrug til alt, der har med læsning og skriftlig formulering at gøre.

Kilde: Ordblindede/Dysleksiforeningen i Danmark.

Sådan gjorde forskerne:

Forskerne inddelte deres forskning i to etaper. Første del tog udgangspunkt i **Tiden på efterskolen** og blev gennemført med elever under deres efterskoleophold. Anden del blev gennemført som en **retrospektiv undersøgelse** med tidligere elever på ordblindede-efterskoler.

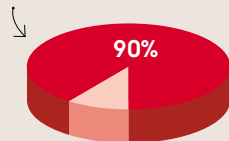
Tiden på efterskolen: Interview med 37 unge på efterskole samt 1.169 spørgeskemaundersøgelser. Spørgeskemaundersøgelsen bestod af 60 spørgsmål – de unge fik

hjælp af it-hjælpermidler, som læste teksten op. Forskerne spurgte til: Familiebaggrund, oplevelser i grundskolen, motiver for valg af efterskole, oplevelse af efterskolen, oplevelse af UU-vejledning, tilbud om brug af hjælpermidler, motiver for valg af ungdomsuddannelse, om at være ung og ordblind.

Den **retrospektive undersøgelse** af tidligere elever på ordblindede-efterskoler bygger på 30 interview samt udtræk fra Danmarks Statistik på baggrund af 2.509 tidligere elever på ordblindede-efterskoler.

Fagligt udbytte er højt

• Størstedelen (90 %) af de unge oplever at have udviklet sig fagligt i både dansk og andre fag.

• For mange af de unge er der tale om en eksplosiv udvikling i læsefærdigheder. For en del handler det om at knække læsekoden. Andre har fortsat svært ved at læse, men de oplever, at de kan læse bedre, fordi de får adgang til it-udstyr, der læser tekster op for dem og giver dem adgang til den samme viden, som hvis de kunne læse.

Personlig udvikling

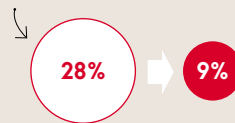
• 40 % af eleverne i spørgeskemaundersøgelsen vurderede, at deres **selvtillid inden efterskoleopholdet var lav eller meget lav**, hvorimod tallet i slutningen af skoleåret var faldet til 7 %.

• 22 % vurderede, at de **havde et dårligt eller meget dårligt liv**, inden de kom på efterskole, hvilket faldt til ca. 4 % i slutningen af skole-

året. Samtidig stiger andelen af unge, som mener, at de har et godt eller et meget godt liv, fra 51 til 79 %. 28 % **følte sig altid eller ofte ensomme**, før de kom på efterskole. Det tal falder til 9 % under efterskoleopholdet.

Livet efter ordblindede-efterskolen

• Efter 4-6 år efter afsluttet efterskoleophold har 37 % af de unge afsluttet en ungdomsuddannelse, og 36 % har hverken afsluttet eller er i gang med en uddannelse. Her ser det ud til, at de yngre årgange klarer sig en smule bedre end de ældre.

Hvem går på ordblindede-efterskole?

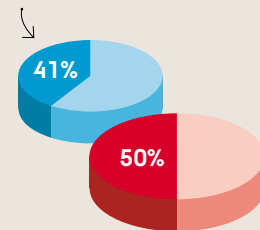
• De unge ordblindedes forældre har et noget lavere uddannelsesniveau end den gennemsnitlige befolkning. Pigernes forældre har gennemgående et lavere uddannelsesniveau end drengenes.

• Ca. 82 % af de unge har gået i grundskolen før de kom på efterskole. 59 % har prøvet at skifte skole. 43 % af dem, der har skiftet skole, har gjort det pga. ordblindhed.

• Ca. halvdelen af de unge har slet ikke eller i mindre grad oplevet, at lærerne i grundskolen har kunnet hjælpe dem med at blive

bedre til at læse. Drengene er mere positive over for det faglige udbytte af grundskolen, end pigerne er.

• 37 % af drengene og 51 % af pigerne mener selv de blev mobbet i grundskolen. Af de unge, der blev mobbet, mener 41 % af drengene og 50 % af pigerne, at **mobningen havde relation til ordblindhed**.

• Den samlede kønsfordeling på ordblindede-efterskoler er hhv. 65 % drenge og 35 % piger. På nogle få efterskoler er der en ligelig fordeling.

Rapporten

Rapporten *Unge ordblindes udbytte af et ophold på en ordblindede-efterskole* udkommer i marts 2013. Forfatterne er Niels-Henrik Møller Hansen, Tilde Mette Juul og Thomas Brahe. Rapporten bygger på et samarbejde mellem Center for Ungdomsforskning, Danmarks 21 ordblindede-efterskoler og Videnscenter for Handicap og Socialpsykiatri. Rapporten kan hentes på www.cefu.dk

deres læsevanskeligheder ikke selv mener, de er ordblind. Hvorfor dette skisma?

»Det er der forskellige årsager til. For det første har nogle af dem ikke fået diagnosen *ordblind* – bl.a. fordi nogle kommuner ikke vil bruge betegnelsen. For det andet er der nogle af de unge, der reelt ikke *er* ordblind, og der i virkeligheden ligger helt andre ting til grund for deres manglende læsefærdigheder – fx understimulering eller en uddannelsessvag baggrund. For det tredje er der nogle unge, der oplever, at de har lært så meget på efterskolen, at de ikke længere mener, de er ordblind. Endelig er der en del, som sandsynligvis ikke har erkendt, at de er ordblind,« fortæller Tilde Mette Juul.

Forskerne har delt de ordblind unge i tre grupper eller idealtyper: *de udsatte*, *de søgende* og *de trygge*.

De udsatte kommer typisk fra hjem med svag social baggrund. De har mange andre problemer end ikke at kunne læse. Der har været problemer i skolen, hvor de typisk er blevet mobbet, og der er ingen opbakning hjemmefra, hvor ressourcerne er i bund.

For *de søgende* gælder det, at der typisk ikke er taget hånd om deres problemer, få er diagnosticerede i tide, og skolegangen har været svær, og fagligt såvel som socialt har de følt sig ekskluderet fra fællesskabet.

De trygge er der ikke de store problemer med. De har diagnosen *ordblind*, men det er til gengæld det eneste problem, de slås med. De kommer fra ressourcerstærke familier, forældrene bakker dem op, og de har et godt socialt netværk. De er blevet anerkendt af klassekammerater og lærere op gennem deres skolegang, men de har alligevel manglet optimal støtte, fx i form af it-hjælpe midler, og derfor er deres ordblindhed alligevel et handicap for dem.

»De tre typer unge får på hver deres måde meget ud af opholdet på efterskolen. Men særligt de udsatte og de søgende oplever en stærk personlig udvikling i løbet af efterskoletiden. Når vi har valgt at inddele de unge i idealtyper, skyldes det en erkendelse af, at ordblind unge i bund og grund er lige så forskellige som alle andre unge. De har blot det til fælles, at de er ordblind. Men deres problemer skal gribes forskelligt an og bl.a. tage afsæt i deres sociale baggrund,« forklarer Niels-Henrik Møller Hansen.

Efterskolen giver mod på en ungdomsuddannelse

Hvad byder livet på efter efterskolen? Fører opholdet til en ungdomsuddannelse? Det viser sig faktisk, at det går de fleste af de unge rigtig godt i det videre uddannelsesliv. 4-6 år efter afsluttet efterskoleophold har 37 % af

I SAMME BÅD
På ordblind efterskoler kæmper eleverne med samme læsevanskeligheder.

dem afsluttet en ungdomsuddannelse, og 27 % er i gang med en ungdomsuddannelse. Men vejen kan være mere eller mindre direkte.

»De trygge unge følger ofte i forældrenes fodspor, da det er det, de umiddelbart kender til. De ender oftest på erhvervsuddannelserne. De søgende og de udsatte unge har sværere ved at vælge, da de ikke har haft så meget faglig succes i skolen. Det er først på efterskolen, de oplever succes rent fagligt, og det er sent i forhold til at skulle træffe uddannelsesvalg. Ofte indebærer det fejlvalg og en længere uddannelsesvej. Men nogle ender alligevel med en videregående uddannelse. Det er de unge, der generelt er ivrige efter at få en uddannelse, selvom de ved, det er hårdt, for kun på den måde kan de leve op til forestillingen om det normale ungdoms liv,« siger Niels-Henrik Møller Hansen. ■

NIELS-HENRIK MØLLER HANSEN

Ph.d., cand.scient.soc.
Adjunkt ved Center for Ungdomsforskning, Aarhus Universitet. Han har forsket i unge med funktionsnedsættelser, bl.a. døve kokke og hørehæmmede

unge. Han har været tilknyttet Center for Ungdomsforskning siden 2002.

TILDE METTE JUUL

Er uddannet folkeskolelærer og cand.pæd.soc. Har siden 2011 været tilknyttet som videnskabelig assistent, Center for Ungdomsforskning, Aarhus Universitet. Her har

hun bl.a. forsket i studiestrategier på videregående uddannelser og unge med funktionsnedsættelse.

HVAD OPTAGER FORSKEREN?

Den ensomme forsker i elfenbenstårnet
hører fortiden til. I dag skal forskerens
viden ud i verden til dem, den berører.
Men hvad berører forskeren?
Asterisk stiller i hvert nummer
spørgsmålet til en forsker – denne gang
til læseforsker **Jan Mejdning**.

»DANSKE ELEVER HAR RYKKET SIG I MIN TID«

Bliver eleverne bedre til at læse og skrive med flere dansktimer i skolen? Ikke nødvendigvis, lyder meldingen fra læseforsker JAN MEJDING, der er en af eksperterne bag en omfattende læseundersøgelse, som er blevet hvirvlet ind i en politisk mediestorm.

Det, der rykker, er kvalitet i undervisningen snarere end kvantitet, mener Mejdning.

Fortalt til VIBE MIDDELBOE

PIRLS OG POLITIK

Her på det sidste har mine kolleger og jeg været optaget af at formidle resultaterne af den seneste internationale læseundersøgelse PIRLS (*Progress in International Reading Literacy Study, red.*). Undersøgelsen viser blandt andet, at de danske 4. klasseelever nu er på en delt femteplads i verden, når det gælder læsning.

Den blev offentliggjort på et pressemøde før jul, og vi blev straks kimet ned af journalister, som ville høre mere om de gode resultater. Men allerede senere den dag, vi havde offentliggjort den glædelige nyhed, blev en af vores konklusioner modsagt af Ministeriet for Børn og Undervisning i en pressemeddelelse. PIRLS-undersøgelsen viste nemlig, at flere timer i modersmålet ikke i sig selv fører til bedre læsere. Ud af de fire lande, som scorer bedre end os, har tre af dem færre timer i deres hovedsprog end os. Og det harmonerer

jo ikke med regeringens udspil til en folkeskolereform, hvor man vil give eleverne flere timer om ugen.

Det ærgrer mig selvfølgelig, at ministeren direkte undsiger en af vores konklusioner. Især fordi vi har haft et rigtig godt samarbejde med ministeriet undervejs i PIRLS-projektet. Vi har jævnligt holdt møder med dem, så de var udmærket klar over, hvad undersøgelsen viste. Det kom desværre til at fremstå som påstand mod påstand og ikke som formidling af et forskningsresultat. Derfor er jeg glad for, at Folketingets Udvalg for Børn og Undervisning og Danmarks Lærerforening nu – bl.a. med vores undersøgelse i hånden – vil nuancere diskussionen om den endelige skolereform.

Jeg vil gerne opfordre til, at vi fokuserer på indholdet af de allerede eksisterende timer i stedet for blot at føje flere til. Allerede for over tyve år siden var jeg involveret i et forsøg med flere timer til danskundervisningen: *Tid til dansk*. Her blev det også vist, at timer i sig selv ikke havde nogen effekt – det var indholdet i timerne, der var afgørende for elevernes fremskridt. Jeg glæder mig derfor også over, at børne- og undervisningsminister Christine Antorini har været i medierne og sige, at flere timer ikke gør det alene – det skal være bedre timer.

VÆR STOLT AF EN FEMTEPLADS

Midt i den mediestorm og politiske debat, som PIRLS-undersøgelsen er blevet en del af, glæder jeg mig over resultaterne af den. De danske skolebørn har rykket sig gevaldigt i den tid, jeg har forsket i læsning. Siden 90'erne hvor den første internationale læseundersøgelse, Danmark var med i, viste, at de danske 3. klasseelever ikke læste bedre end jævnaldrende børn i Trinidad og Tobago, har der været et stort politisk fokus på, hvor gode – eller dårlige – danske børn var til at læse. Og der er blevet forsket i, hvad årsagerne kunne være til, at Danmark lå så langt nede på listen. Det har været et langt, sejt træk, fordi både seminarielærere og skolens lærere har skullet fokusere på læsepædagogikken, men nu begynder vi at høste gevinsterne.

Jeg synes, at lærerne har grund til at være stolte. Jeg ser femtepladsen som et håndfast bevis på, hvad aktørerne på området kan opnå, når de arbejder sammen. Når det er sagt, har vi stadig en opgave med at få de svageste læsere med. Vi har stadig lidt for mange, der halter bagefter, og vores bedste elever

JESPER BUCH RAIS

BOGEN
 Læsning er helt centralt for Jan Mejdung. For nogle år siden gav hans kone ham en afrikansk skulptur af en kvinde, der læser en bog.

kan godt blive endnu bedre. Jeg håber, at den skolereform, som forhandles i øjeblikket, kan være med til det – fx via lektiehjælp og efteruddannelse af lærerne, så de bliver endnu bedre til at undervise i læsning. Forskning har i øvrigt vist, at det – ud over undervisningen – blandt andet er opbakningen i hjemmet, der har indflydelse på, hvor god et barn bliver til at læse, så det er også nødvendigt med et tæt samarbejde med forældrene.

LIVSLANG INTERESSE FOR LÆSEPÆDAGOGIK

Jeg har fulgt udviklingen i børns læsning i mange år. Det var faktisk lidt af et tilfælde, at jeg blev inddraget i den første internationale læseundersøgelse, som Danmark deltog i. Det var i 1991, og jeg var lige blevet ansat som kandidatstipendiat på det, der dengang hed Danmarks Pædagogiske Institut. Lederen Mogens Jansen var en internationalt kendt læseforsker. Han skulle stå for den danske del af undersøgelsen, men han havde ikke så

meget tid på grund af sine ledelsesopgaver, så jeg blev kastet ud i undersøgelsen.

Helt tilfældigt var det nok alligevel ikke. Min interesse for børns læsning opstod allerede, da jeg som nyuddannet skolelærer som 22-årig blev sat til at undervise en 1. klasse på Hedegårdsskolen i Ballerup. Her oplevede jeg – som så mange andre – det, man kalder praksischocket. Jeg var blevet undervist af universitetsuddannede cand.mag.er på seminarier, som vidste en masse spændende om litteraturhistorie, men jeg havde ikke lært at lære børn at læse. Jeg syntes, det var en interessant – men også stor – udfordring, og jeg begyndte derfor at sætte mig ind i læsepædagogik og eksperimenterede med det. Det var nogle rigtig søde børn, og jeg fik også skabt et godt samarbejde med forældrene.

Da jeg senere fik arbejde på først en specialskole for adfærdsvanskelige børn og derefter på en skole for børn med generelle indlæringsvanskeligheder, blev min interesse for de svageste læsere skærpet. På et tidspunkt blev jeg også efteruddannet til skolebibliotekar og senere til cand.pæd.psyk., hvorefter jeg i nogle år arbejdede som skolepsykolog med børn, der havde læseproblemer.

Man kan sige, at alt, hvad jeg foretog mig, havde med børns læsning at gøre. Men det var først, da jeg blev ansat på Danmarks Pædagogiske Institut, at jeg for alvor fik mulighed for at dykke ned i læseforskningen på fuld tid. Det er jo efterhånden mange år siden, og jeg brænder stadig for at få de danske børn til at læse så godt som muligt. Regeringen ønsker jo det samme, og det er derfor mit håb, at vi gennem dialog mellem aktørerne på området kan nærme os det fælles mål. ■

LÆS MERE:

Mejdung, Jan og Louise Rønberg: *PIRLS 2011 – En international undersøgelse om læsekompetence i 4. klasse*. Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU), Aarhus Universitet, 2013.

JAN MEJDUNG

Seniorforsker ved Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU), Aarhus Universitet og leder af den danske del af undersøgelsen PIRLS 2011. Jan Mejdung har i mere end to årtier forsket i børns læsning.

NYE BØGER. MODTAGET PÅ REDAKTIONEN

MOBNING GENTÆNKT

Jette Kofoed

∫ Dorte Marie Søndergaard (red.)

Antologien fokuserer på, hvad der sker, når social udstødelse og foragt dominerer i skoleklasser – og hvordan social udstødelse kan hænge sammen med børnenes og de unges samtidige stræben efter at høre til i fællesskaber.

HANS REITZELS FORLAG

INKLUSION

– Fra skole til samfund

Erik Pedersen

Inklusion er et samfundsanliggende – ikke bare et buzzword. Denne

debatbog behandler inklusion i folkeskolen i et samfundsmæssigt perspektiv – en inklusion, der er fuld af dilemmaer.

FRYDENLUND

KLOGT LEDERSKAB

– Mellem dyder og dødssynder

Paul Otto Brunstad

Dårligt lederskab skyldes ofte ikke mangel på viden, men mangel på klogskab. I bogen diskuteres de faktorer, der fremmer og hæmmer det gode lederskab, og hvad vi kan lære af de klassiske dyder og dødssynder for netop at fremme klogt lederskab.

FORLAGET KLIM

NÅR LEDELSE BLIVER TIL LEDELSE AF LEDELSE

Frode Boye Andersen et al.

I moderne organisationer forekommer der langt mere ledelse end den ledelse, der udøves af ledere. Bogen behandler således, hvordan ledelse af ledelse bliver til som en genfortolkning af den ledelse og de relationer, der allerede er i organisationen.

VIASYSTEME

KØN I POLITIK

– Køn, magt og politiseringer

Susanne V. Knudsen

Bogen viser, hvordan køn kommer til syne og er på spil i den politiske praksis. Forfatteren analyserer bl.a. køn i forhold til den demokratiske proces, velfærdsstaten, feminismen, den private sfære, sprog, sygdom og sundhed, idrætspolitik og humor.

FRYDENLUND

BARNETS LÆRENDE HJERNE

– Børneuropsykologi, kognition og neuropædagogik

Helle Kjærgaard, Bente Støvring

∫ Aase Thomborg

Institutioner og skoler skal kunne rumme og undervise alle børn. I den forbindelse forsøger bogen at give fagpersoner en opdateret viden om børns kognitive funktioner og en grundlæggende indsigt i, hvor forskellige forudsætningerne for læring er.

FRYDENLUND

GRIMT SPROG

– Sprogarbejde i skolens mellemtrin og udskoling

Heidi Honig Spring

Bogen går i dybden med elevers sprogbrug og tilbyder alternativer

til sanktioner og forbud mod bestemte ord. Med udgangspunkt i analyseredskabet 'Sprogsneglen' undersøger forfatteren det såkaldte grimme sprog og giver bud på, hvordan lærere og pædagoger kan håndtere elever, der taler grimt.

FRYDENLUND

DER STYRES FOR VILDT

– Om paradokser i styring af pædagogik

Katrin Hjort, Ane Qvortrup ∫ Peder

Henrik Raae (red.)

Paradokserne blomstrer i styring og ledelse af uddannelsesinstitutioner. Bogen bygger på empiriske undersøgelser af de processer, hvorigenem New Public Management-styrelser er blevet implementeret i uddannelsesinstitutioner.

FORLAGET KLIM

REFLEKSION

– i undervisning, oplæring og praktikvejledning

Vibe Aarkrog

Bogen gennemgår begrebet refleksion og beskriver, hvordan underviseren kan igangsætte refleksion hos eleverne, bl.a. ud fra en konkret refleksionsmodel.

MUNKSGAARD

KAMPEN MED KROPPEN

– Alternativ behandling i et bruger- og samfundsperspektiv

Inge Kryger Pedersen

Over halvdelen af danskerne bruger i dag forskellige former for alternativ behandling. Bogen belyser sociale og kulturelle aspekter ved sundhed, sygdom og behandlingssystemer, som ofte overses, når talen falder på de alternative behandlings effekter.

AARHUS UNIVERSITETSFORLAG

MELLEM TEORI OG PRAKIS

– Om transfer i professionsuddannelserne

Sven Erik Henningsen

∫ Finn Mogensen (red.)

Bogen dokumenterer, hvordan syv udviklingsprojekter har søgt at udvikle og afprøve forskellige måder at styrke samspillet mellem den teoretiske undervisning og læringskontekster knyttet til praktikken på.

VIASYSTEME

DAGINSTITUTIONEN TIL HVERDAG

– Den upåagtede faglighed

Annegrethe Ahrenkiel et al.

Pædagogisk arbejde er mange ting. Også opgaver som bleskift, oprydning og trøst skal tænkes ind i en pædagogisk faglighed. Denne bog foreslår en ny forståelse af det pædagogiske institutionsarbejde som et samlet hele.

FRYDENLUND

SOCIALE NETVÆRKSSIDER – som tekst og kontekst

Erika Zimmer Brandt et al.

Danske børn og unge er tidlige og flittige brugere af sociale onlinemedier. Disse nye rammer for identitetsdannelse, socialitet og vidensudveksling udfordrer skoler og daginstitutioner. Antologien samler forskning om børns og unges brug af sociale netværkssider og giver bud på en række analytiske tilgange til feltet.

VIASYSTEME

HVAD TÆNKER DU PÅ?

– Psykologi for børn

Bodil Vind

En bog om psykologi skrevet til og om børn. Udgangspunktet for bogen er den kognitive model og metode, der er velegnet til at beskrive og forklare psykologiske sammenhænge i børnehøjde.

SKRIVEFORLAGET

VIDEN I SPIL

– Forskningsbibliotekers funktioner i forandring

Helene Høyrup, Hans Jørn Nielsen & Birger Hjørland (red.)

Forskningsbiblioteker er udfordret af det digitale paradigme – f.eks. i forhold til Open Access og forlagenes direkte formidling til brugere. Det kræver et tættere samspil mellem teori og praksis at udvikle nye funktioner for forskningsbiblioteker i det digitale videnssamfund.

SAMFUNDSLITTERATUR

ILDFAST I KRYDSILD

– Standhaftig skoleledelse i brændpunktet

Henrik Berggren Jessen & Claus Madsen

Bogens ambition er at være en håndsrækning til skoleledere, der gerne vil klargøre eller dygtiggøre sig i kunsten at lede en skole midt i krydsilden af krav og forventninger.

FORLAGET KLIM

DEN MYNDIGE LÆRER

– Niklas Luhmanns blik på uddannelse og pædagogik

Lars Qvortrup

Bogen argumenterer for, at god uddannelse skabes af dygtige og myndige lærere med professionel dømmekraft og ikke med kontrol og ydre styring.

DAFOLO

BRUNER OG SMÅ BØRNS LÆRING

Sandra Smidt

Jerome Seymore Bruner er en af pædagogikkens markante skikkelser, hvis arbejde spænder over næsten et århundrede. Bruners tanker og centrale begreber om læring og undervisning introduceres her i et lettilgængeligt sprog og med konkrete eksempler fra den pædagogiske hverdag.

HANS REITZELS FORLAG

Tre nye titler i udgivelsesrækken

'Læsevejlederen' følger på forskellig måde op på den betydelige opmærksomhed på læsning, som opstod i kølvandet på læreruddannelsesloven 2006:

AT TÆNKE TEORI

– Om læseteorier og læsning

Bente Aamotsbakken

& Susanne V. Knudsen

LÆS MINDRE – FORSTÅ MERE!

– Strategier for læsning af fagtekster 1.-7. trin

Lisbeth M. Brevik

& Ann Elisabeth Gunnulfsen

LÆSNINGENS LINSER

– En introduktion til teorier og modeller

Diane H. Tracey & Lesley Mandel Morrow

FORLAGET KLIM

»Internettet er fint. Der er idioter og farer overalt, **i det virkelige liv er der jo også nogle, der prøver at ødelægge alt for alle** – lad være at give hele internettet og dets brugere skylden for det. Der er også mange gode ting der.«

16-årig dreng i bogen
Sociale netværkssider

TIDSSKRIFTER

UP

Tidsskriftet udgives af Unge Pædagoger. Nr. 4/2012 med temaet 'This is IT' giver inspiration til nye måder at tænke it ind i undervisningen på.

KVAN

Nr. 94 af dette tidsskrift om læreruddannelse og skole fra VIA University College er et temanummer om, hvordan der i tiltagende grad sættes fokus på sproget i skolen.

DANSK PÆDAGOGISK TIDSSKRIFT

Med temaet 'Inklusionens selvfølgelighed' belyser nr. 4/2012, at begrebet inklusion kan betyde lidt af hvert, idet det afhænger af forståelsen af, hvad inklusion dækker.

UDDANNELSESHISTORIE 2012

Denne 46. årbog fra Selskabet for Skole- og Uddannelseshistorie har titlen '1 særklasse – Inklusion og eksklusion i grundskolen'. Bogen præsenterer en række forskeres analyser af de måder, inklusion og eksklusion af bestemte grupper af skolebørn er foregået og italesat på i det 20. århundrede.

NUL TIL FJORTEN

Denne temaudgivelse om nye udfordringer i ledelse af dagtilbud er det seneste nummer af det pædagogiske tidsskrift fra Dansk Pædagogisk Forum.

PÆDAGOGISK PSYKOLOGISK TIDSSKRIFT

Nr. 6/2012 med temaet 'Skoleklassen – krav, kriser og kammeratskab' har gennem en række forskningsbaserede artikler omdrejningspunkt om skoleklassen som mikrokosmos. Tidsskriftet udgives af Forlaget Skolepsykologi og Pædagogiske Psykologers Forening.

VERA

Vera er et tidsskrift for pædagoger, udgivet af BUPL og Socialpædagogerne i fællesskab. Nummer 61/2012 tager bl.a. fat på europæisk pædagogik og sprog som social praksis.

MOBNING KRÆVER MERE END FREDAGSKAGE

»Det er slående, at rigtig mange antimobbeprogrammer og -værktøjer bruges i situationer og tidsrum, som ligger 'udenpå' undervisningen som noget ekstra, man fylder på skoledagen eller indfører i skoleåret,« skriver mobbeforsker HELLE RABØL HANSEN i Asterisk-kommentaren. Hun slår til lyd for et nyt begreb: **fællesskabende didaktikker.**

Af HELLE RABØL HANSEN

Fællesskabende didaktikker er et bud på et begreb, der samtænker undervisning og fællesskabsopbyggende processer i skoleklassen.

Begrebet er i fødsel, og min kollega Helle Plauborg og jeg agerer fødselshjælper. Helle Plauborg har i årevis arbejdet med klasseledelse og elevernes interrelationelle forhold, og jeg har arbejdet med skolemobning og klasserumskultur. Denne kommentar inviterer læseren ind i *min* del af studierne, og vi starter med et tilbageblik fra praksis:

For mange år siden, da jeg var fuldmægtig i Børnerådet med ansvar for sekretariatets arbejde med skolemobning, blev jeg kontakttet af en lærer. Hun spurgte, om jeg ville være med til at udfordre mobning i den klasse, hun var klasselærer for. Det ville jeg gerne, og vi gik engagerede i gang med forberedelserne. Vi var helt enige om, at interventionen ikke måtte forstyrre den daglige undervisning. Eleverne, som gik i 8. klasse, måtte ikke gå glip af hverken matematik, dansk, idræt eller

engelsk. Vi blev derfor hurtigt enige om at afsætte klassens tid hver fredag morgen i de næste mange uger.

Fredag efter fredag havde vi interessante klassedialoger, hvor der blev snakket, lyttet og spist kage.

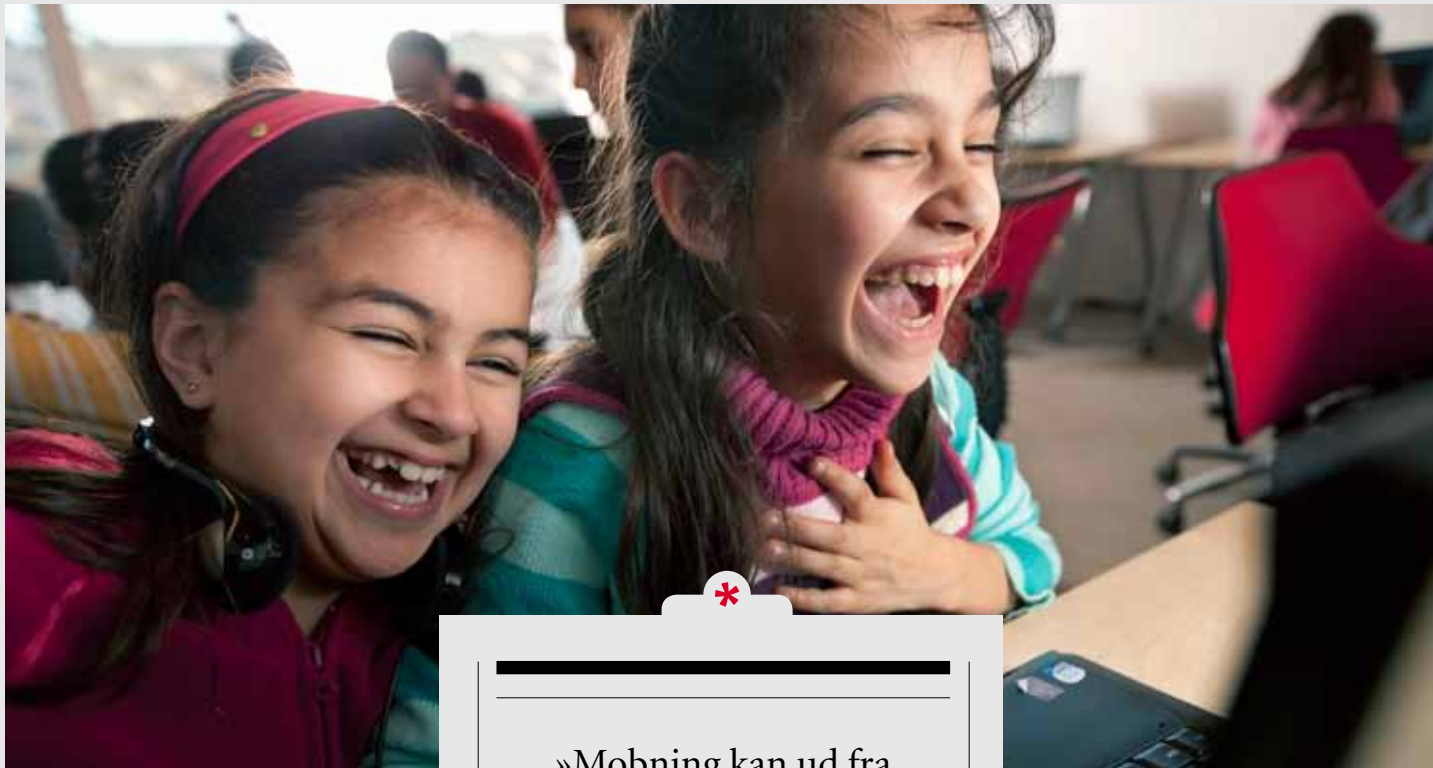
Nu vil jeg til enhver tid mene, at det kan være brugbart at have fælles snakke om trivsel og mobning i klassen og oven i købet nyde noget sødt, men sagen var den, at selvom det tilsyneladende gik fremad med disse snakke i den omtalte 8. klasse, så var alt ved det gamle i de øvrige timer, i frikvartererne og efter skoletid. Alexander og Emma stod uden for elevfællesskabet og blev ikke inviteret ind, men blev ignoreret dag efter dag. De følte sig ensomme og uønskede. Nu kan det meget vel være, at det kun var fra mit og lærernes perspektiv, at fredagskage-dialogerne gik rigtig godt. Men det kan også være, at det fra et elevperspektiv var et lille helle fra de udstødemønstre, klassen ellers var præget af. Pointen er, at interventionen ikke syntes at virke, når kagerne var spist op og dialogerne forbi. Mobningen fortsatte ufortrødent.

Alexander og Emma var fortsat isolerede og bange for at komme i skole.

Hvad har dette eksempel at gøre med begrebet fællesskabende didaktik? Interventioner mod skolemobning, der ikke virker, har inspireret mig til at se nærmere på interventionernes kontekst – og det er slående, at rigtig mange antimobbeprogrammer og -værktøjer i feltet bruges i situationer og tidsrum, som ligger 'udenpå' undervisningen som noget ekstra, man fylder på skoledagen eller indfører i skoleåret – og ikke som praksisser, der knytter sig til selve skolegangen og undervisningen. Det kan også læses på den måde, at interventionerne bygger på forståelser af, at mobning som fænomen også er noget ekstra, noget som kommer udefra og ind på skolen. Det militaristiske ord intervention betyder jo også, at man bryder ind udefra og ind i andres anliggender, altså udefra og ind. Overført på skolemobning: Man intervenserer i forhold, som forstås som et rent individuelt, et rent relationelt eller et rent opdragelsesanliggende, og som ikke har sammenhæng med den kultur, individer og relationer er bundet til i den kontekst, de befinder sig – i skolekonteksten. Man kunne også med inspiration fra Karen Barads neologisme i højere grad tænke, at opgaven er at »intravenere«, altså starte processer med udgangspunkt i det lokale skolemiljø og ind i den mobbende situation. Populært formuleret, at man går ind i og ind så at sige. At man forsøger at forandre de lokale betingelser, mobningen gror i.

De tanker fører mig videre til en anden byggesten i det nye begreb fællesskabende didaktik, og det er forskning fra projektet *eX-bus – Exploring Bullying in Schools*. Forskningen viser, hvordan mobning ikke kan forstås uden at forstå fænomenet skole. Fund fra vores vestegnundersøgelse peger på, at det er elevernes forhold i skoleklassen, der har den største betydning for forekomsten af mobning sammenlignet med bl.a. hjemmeforhold og elevens selvsyn. Mobning ser ud til at bo og gro lokalt i de mikrosamfund og økosystemer, der udgøres af skoleklasser.

Vi har nu berørt interventionserfaringer i forbindelse med mobning og fund om skoleklassekultur, og jeg mangler min tredje inspirationskilde og byggesten til begrebet fællesskabende didaktik, og det er *de* teoretiske landskaber, der beskæftiger sig med, hvordan mennesker lærer og bliver til i relationer med andre mennesker. Fra de landskaber, der også kaldes for den senmoderne pædagogisk-psykologiske tænkning. Jeg benytter her Jean Lave og Etienne Wengers begreb praksisfællesskaber til at forklare, hvordan såvel undervisning som mobning kan forstås som sociale

»Mobning kan ud fra denne læringstilgang forstås som et fælles tredje, noget at samles om – en fællesskabsakse.«

Prætor Per Fxursen

praksisser, hvor de involverede forsøger at skabe en mening, med det de gør. Påstanden i er således, at mobning kan tillæres i elevfællesskabet, ligesom en 2. gradsligning kan det. Læring forstås her som forandring gennem deltagelse i fællesskabet, og læring er dermed gjort til mere og noget andet end undervisning. Mobning kan ud fra denne læringstilgang forstås som et fælles tredje, noget at samles om – en fællesskabsakse. Og nu nærmer vi os det springende og normativt ladede spørgsmål: Kan undervisning konkurrere med mobning om at være et tilbud, der samler dets subjekter? Kan mobning og undervisning ses som to parter på en kampplads om at blive det meningsfulde? Hvis undervisning skaber et elev-vi – mister mobningen så sin mulige relevans som et fælles tredje? I et forsøg på at svare vil jeg prøve at beskrive begrebet retrospektivt – altså som om det allerede har sit levede liv, som om det allerede er et fænomen. Det vil jeg gøre i det følgende ved at beskæftige mig med, hvad begrebet indebærer, og hvad begrebet retter sig mod:

Fællesskabende didaktik indebærer, at undervisningens mål, indhold og veje tilrettelægges som praksisser, der forsøger at samle og inddrage eleverne, som deltager i skolens faglige indhold. Det er deltagelsen, der skaber det fælles. Ambitionen er, at flest mulige elever gribes af undervisningsdeltagelse. Det betyder ikke, at alle elever gribes på samme måder, men at de gribes. Det betyder heller ikke nødvendigvis, at processen altid er harmonisk

og konfliktfri, men det betyder, at eleverne har engagerede oplevelser af at medvirke. Ansvar for at udvikle klassens fællesskab overlades i fællesskabende didaktik ikke alene til elevernes uformelle *vi*, men bliver også en opgave for klassens formelle *vi*, altså det *vi*, som skolens voksne er med til at udvikle. Det formelle og det uformelle skoleliv kan på den måde mødes som udviklende muligheder for dets deltagere, og modsætningerne bliver her drivkræfter for udvikling, ikke forhindringer.

Fællesskabende didaktik placerer undervisning som mobbeinterventionens kernelokation. På den måde tages der udgangspunkt i, at der allerede eksisterer en dialektik mellem faglighed og socialitet i klasseværelset, uanset om den i retorikken adskilles. Fællesskabende didaktik indebærer så, at denne gensidighed arbejder på at være bredt favnende ved, at fagligheden gøres fælles og socialt dynamisk. Måske vil didaktikere mene, at det allerede ligger i den didaktiske opgave at få flest mulige elever til at deltage aktivt i undervisningen. Det nye ligger i så fald i at udvikle disse processer i et antimobbende og fællesskabsopbyggende perspektiv.

Fællesskabende didaktik er ikke tænkt som et kvantitativt teknisk redskab, der indfører

eksempelvis mere gruppearbejde i skolen. Det er snarere den anden vej rundt et kvalitativt begreb, der retter sig mod et skoleliv, der ikke bygger på systematiske krænkelser, men skaber fælles tilhørsforhold i klassen.

Afslutningsvis vil jeg svare på spørgsmålet hvorfor fællesskabende *didaktik* og ikke fællesskabende *læring*? For det første fordi mobning og skoleundervisning ikke handler om ikke-læring overfor læring, men om forskellige former for deltagelse. For det andet for at »ramme« den arbejdsgenstand mange lærere oplever står i centrum for deres praksis, nemlig hvordan, hvad og hvorfor de underviser skoleelever. Endelig er jeg optaget af at tilføre den didaktiske gøren en fællesskabsteoretisk dimension og ambition. ■

Læs mere om nye forståelser af mobning i eXbus' nye antologi *Mobning gentænkt* (Hans Reitzels Forlag).

Læs mere om mobbeforskning på eXbus.dk
Læs mere om, hvordan der kan intravenes i mobning i bogen *Parentesmetoden* af Helle Rabøl Hansen. Dafolo Forlag.

HELLE RABØL HANSEN

Ph.d. ved Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU), Aarhus Universitet. Hun deltager i forskningsprojektet *eXbus – Exploring Bullying in Schools*. Hun har beskæftiget sig med mobning siden 1998, bl.a. som fuldmægtig

i Børnerådet, og hendes ph.d.-afhandling handler om 'Lærertilv og elevmobning'. Hun er aktuell som mobbeekspert i DR1-programserien *Myginds mission*.

START.
LÆS.
LÆR.
OPLEV.
TÆNK.

PÅ UDDANNELSESVIDENSKAB.
I AARHUS OG KØBENHAVN.
TÆNK. HVIS DET ER DIG.

AARHUS UNIVERSITET

Tænk videre og få vejledning på
bachelor.au.dk/uddannelsesvidenskab

MARTS

INFORMATIONSMØDER
– OM UDDANNELSER PÅ
INSTITUT FOR UDDANNELSE OG
PÆDAGOGIK (DPU)

Kvalificer dit valg af uddannelse og få svar på dine spørgsmål. Til arrangementerne kan du få information om studierne og det at være studerende, og du har mulighed for at møde undervisere fra de enkelte uddannelser.

Bacheloruddannelse i
uddannelsesvidenskab
I Emdrup 7. marts kl. 17

Masteruddannelser inden for
uddannelse, pædagogik og
ledelse

I Aarhus den 20. marts kl. 17

I Emdrup den 21. marts kl. 17

(Informationsmøder om
kandidatuddannelserne er afholdt)

Læs mere på edu.au.dk

20. MARTS

CEFU-KONFERENCE:
**SÅDAN SER FREMTIDENS
POLITIKERE UD**

Hvem er de unge, som engagerer sig i politik, hvordan formes de som politikere, og hvem er det egentlig, de repræsenterer? Konferencen tager temperaturen på unge i de politiske ungdomsorganisationer.

Tid og sted: Kl. 9.30-14.00 i Festsalen, A220. Pris: Kr. 950,-

APRIL

16. APRIL

**UNDERVISNING OG LÆRING,
DER SKABER RESILIENTE
BØRN OG UNGE**

Resiliens er evnen til at nå sine mål på trods af modgang og besværligheder i livet. På konferencen præsenteres aktuel forskning i, hvad resiliens er, og hvordan resiliens kan fremmes hos børn og unge gennem målrettede indsatser i skole og daginstitution.

Tid og sted: Kl. 13.00-16.00 i Festsalen, A220

KALENDER

LÆS MERE OM ARRANGEMENTERNE & TILMELD DIG PÅ
www.edu.au.dk/kalender

Med mindre andet er nævnt, foregår arrangementerne på
Aarhus Universitet, Campus Emdrup, Tuborgvej 164, 2400 København NV

* ASTERISK LIVE

18. MARTS – København!

SKAL VI SKÆRME BØRNENE

iPads, digitalkameraer og ny touch-teknologi rykker ind i skolen, ud i vuggestuens sandkasse og med børnehaven på tur. Er digitale medier nødvendige redskaber i det pædagogiske arbejde, eller er det hype?

Lektor Jeppe Bundsgaard, Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU), Aarhus Universitet og lektor Klaus Thestrup, VIA University College tager diskussionen.

Tid og sted: kl. 16.30 – 18.00 i Festsalen, A220

30. APRIL – Aarhus

**HVAD ER NYT I NY NORDISK
SKOLE? – OG HVOR ER DEN
DANSKE SKOLE PÅ VEJ HEN?**

Asterisk inviterer til debat om Ny Nordisk Skole, heldagsskole og udfordringerne i de danske ungdomsuddannelser. De to forskere Per Fibæk Laursen og Jens Erik Kristensen debatterer og perspektiverer udviklingen i den danske skolepolitik.

Tid og sted: kl. 16.30 – 18.00 i Stakladen, Fredrik Nielsens Vej 2, 8000 Aarhus C

23. MAJ

SEMINAR:
**PÆDAGOGIK OG SKOLEPOLI-
TIK I DANMARK EFTER 1970**

Alle taler om skolen, mange vil gerne lave den om – men hvad er der egentlig sket de sidste 40 år? Seminaret stiller skarpt på den samtidshistoriske udvikling, og tematiserer ændringerne i de pædagogiske ideer og forholdet mellem skole og velfærdsstat. Seminaret er et led arbejdet med færdiggørelsen af bind V af Dansk skolehistorie gennem 500 år. Seminaret er åbent for alle interesserede

Tid og sted: Kl. 13-17,
lokale D174

JUNI

11. JUNI

**SMÅ BØRNS INSTITUTIONS-
OG HVERDAGSLIV**

– I EN FLERFAGLIG
VIDENSKABELIG BELYSNING
OG DIALOG

Konferencen samler mere end 20 af instituttets forskere, der forsker i småbørns liv i og udenfor institutionelle sammenhænge. Gennem oplæg og workshops bliver småbørnsområdet belyst ud fra forskning i bl.a. læring, inklusion, samarbejde, børns relationer og pædagogisk arbejde.

Tid og sted: Kl. 9.30-16.30

i Festsalen, A220.

Pris 600,- studerende: 300,-

JULI

4.-6. juli

INTERNATIONAL KONFERENCE:
VOLUNTARISM & EMPLOYMENT

Forskningsprojektet VERSO – Volunteers for European Employment – er vært for en konference om frivillighed og beskæftigelse i Europa.

Tid og sted: 4. juli kl. 9.00 – 6. juli kl. 14.00 i Festsalen, A220

Læs mere om VERSO på
www.versonet.eu

»Det sted, vi håber at lande
(og hvor vi lander, omend nok så
kort, for at hvile vingerne og
få ny luft til at fortsætte), er et sted,
vi knapt skænkede en tanke før
og ikke vidste det mindste om.«

Zygmunt Bauman
Postmodern Ethics (1993)

Asterisk

En asterisk er det typografiske tegn, der henleder opmærksomheden på noget, der kommer. Den er et forvarsel. Asterisken anvendes ofte i fremstillinger til at markere en reference, som uddyber hovedteksten, og som der kan følges op på. Magasinet Asterisk søger at foregribe og gå dybere ned i aktuelle debatter om uddannelse.

Asterisk er udgivet af:

Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU),
ARTS, Aarhus Universitet
Tuborgvej 164
2400 København NV

www.edu.au.dk/asterisk
ISSN: 1601-5754

AARHUS
UNIVERSITET

INSTITUT FOR UDDANNELSE
OG PÆDAGOGIK (DPU)